

MİLLET MECLİSİ

TUTANAK DERGİSİ

Otuzdokuzuncu Birleşim

23 . 1 . 1964 Perşembe

İçindekiler

	Sayfa	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	502:503	
2. — Yoklamalar	504,523	
3. — Görüşülen işler	504	
1. — Harelar kanunu tasarısı ile Balıkesir Milletvekili Ahmet Aydın Bolak ve iki arkadaşının, 5887 sayılı Harelar Kanununun 125 nci maddesini değiştiren 6765 sayılı Kanuna bir fıkra eklenmesine dair ve Artvin Milletvekili Saffet Emin-ağaoğlu'nun, 5887 sayılı Harelar Kanununun 1 nci maddesini değiştiren 6765 sayılı Kanunun değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/395, 2/305, 2/321) (S. Sayısı: 282)	504,525:528	
2. — Damga Vergisi kanunu tasarısı ve Geçici Komisyon raporu (1/394) (S. Sayısı: 288)	504,529:532	
3. — Cumhurbaşkanlığı tarafından geri gönderilen X ve XI nci Dönem T. B. M. Meclisi üyelerinin ödeneklerinden mütevellit T. C. Ziraat Bankası ve Maliye Bakanlığına olan borçlarının on yıl faizsiz taksitle bağlanmasına ve tahakkuk etmiş faizlerinin kaldırılmasına ait kanun ve (C. Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı'nın, 159 sayılı Kanununun 8 nci maddesine ek kanun teklifi ile Anayasa Komisyonu raporu) (2/97, 2/251, 2/426) (S. Sayısı: 453)	504,533:536	
4. — Siyasi partiler kanunu tasarısı ile Adana Milletvekilleri Kasım Gülek ve Kemal Sarıbrahimoğlu'nun, siyasi partiler kanun teklifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/560, 2/378, 2/591) (S. Sayısı: 527)	504:524	

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

1963 yılı Bütçe Kanununa bağlı cetvellerle Petrol Dairesi Başkanlığı 1963 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelde değişiklik yapılması hakkındaki kanun tasarıları görüşülerek kanunlaştı.

Harelar kanunu tasarısı ile bu konuda verilen teklifler ve

Damga Vergisi kanun tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmeler bitirilerek tümüleri açık oya sunulduysa da salt çoğunluk elde edilemediğinden oylamaların tekrarlanacağı bildirildi.

Cumhurbaşkanlığı tarafından geri gönderilen X ve XI nei Dönem T. B. M. Meclisi üyelerinin ödeneklerinden mütevellit T. C. Ziraat Bankası ve Maliye Bakanlığına olan borçlarının on yıl faizsiz taksite bağlanmasına ve tahakkuk etmiş faizlerinin kaldırılmasına ait kanun ve (C. Senatosu Adana Üyesi Mehmet Ünal'dı'nın, 159 sayılı Kanunun 8 nei maddesine ek kanun teklifi hakkındaki Anayasa Komisyonu raporu) ve Ticaret, Maliye ve Plân komisyonları raporları ile Anayasa Komisyonu mütalâası ve muhalefet şerhleri okunarak yapılan görüşmelerden sonra kanunun son şekli açık oya sunuldu. Ancak yeter çoğunluk sağlanamadığından bunda da oylamanın tekrarlanacağı bildirildi.

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı yüksek ve orta dereceli okullar öğretmenlerinin haftalık ders saatleri ile ek ders ücretleri hakkındaki kanun tasarısı ve bu konuda verilen tekliflerin maddeleri üzerinde bir süre görüşüldü.

Edirne Milletvekili Fahir Girtlioğlu'nun, muhtelif bakanlıklar tarafından mükerrer olarak kurulan tesislere dair sorusuna Sanayi Bakanı Muammer Erten,

İsparta Milletvekili Ali İhsan Balım'ın, pilot bölge olan İsparta çevresinde, 1963 ve 1964 ve 1965 yıllarında tarım ve sanayi alanlarında ne gibi tesisler yapılacağına dair sorusuna Tarım Bakanı Turan Şahin ve Sanayi Bakanı Muammer Erten,

Eskişehir Milletvekili Aziz Zeytinoğlu'nun, pancar fiyatlarının artırılması hususunda ne düşünüldüğüne dair sorusu ile

Kırklareli Milletvekili Hasan Tahsin Uzun'un, 1964 yılı pancar fiyatlarına zam yapılma-

sının düşünülüp düşünülmediğine dair sorusuna Sanayi Bakanı Muammer Erten,

Kırklareli Milletvekili Hasan Tahsin Uzun'un, Orman Genel Müdürlüğünün tatbik etmekte olduğu ster usulünün tatbikatına dair sorusuna Tarım Bakanı Turan Şahin,

Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga'nın, Gemlik ilçesinin Umurbey köyünde Ziraat Bankasınca yaptırılan evlerin köylülerin istifadesine terk edilmesi hususunda ne düşünüldüğüne dair sorusuna Ticaret Bakanı Fennî İslimyeli,

İzmir Milletvekili Mustafa Uyar'ın, Yüksek Adalet Divanınca müebbet hapse mahkûm esilen Kemal Serdaroğlu'nun ceza evindeki durumuna dair sorusuna Adalet Bakanı Sedat Çumralı ve

Niğde Milletvekili Asım Eren'in, Niğde ili merkez Devlet hastanesi ile il sağlık müdüründen vâkı şikâyetler hakkında ne düşünüldüğüne dair sorusuna da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Kemal Demir cevap verdiler.

615, 656, 665, 676, 685, 686, 692, 693, 696, 697, 698 sayılı sorular, ilgili bakanların, 651, 694 sayılı sorular da soru sahiplerinin hazır bulunamamaları sebebiyle ve

640 sayılı soru ise soru sahibi Giresun Milletvekili Nizamettin Erkmek'in izinli bulunmasından dolayı gelecek Çarşamba gününe bırakıldı.

Bolu Milletvekili Turgut Çulha'nın, mavi küf hastalığının başlamasından itibaren tütün ekiçilerine ne yardımda bulunulduğuna dair Gümrük ve Tekel Bakanından sözlü sorusu.

Bolu Milletvekili Turgut Çulha'nın, Karayolları Trafik Tüzüğü'nün 66 nei maddesindeki evsafa, uymayan ağır tonajlı vasıtalara dair, Başbakan'dan sözlü sorusu,

Hatay Milletvekili Sâki Zorlu'nun, Türk sporunun her branşında uğranan yenilginin sebeplerine ve sporcuların durumuna dair Devlet Bakanından sözlü sorusu.

Kırşehir Milletvekili Halil Özmen'in, çiftçilerin sattıkları mahsullerin bedelinin acele olarak verilmesi ve mallarının daha seri alınması için ne gibi tedbirler düşünüldüğüne dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu,

Kırşehir Milletvekili Halil Özmen'in, Çamlıdere kaymakamının başka bir ilçeye tâyini içinde bir şikâyet bulunup bulunmadığına dair, İçişleri Bakanından sözlü sorusu,

Aydın Milletvekili Reşat Özarda'nın, Komünistlerle bâzı aşırı solcu unsurların bozucu ve bölücü faaliyetleri karşısında her hangi bir tedbir alınmasının düşünülüp düşünülmediğine dair Millî Eğitim ve İçişleri Bakanından sözlü sorusu,

Sivas Milletvekili Tahsin 2Türkay'ın, Devlet Demiryollarınca ihale ile satınalınan lokomotiflerin alış bedellerine ve ihaleye kaç mirmanın katıldığına dair Ulaştırma Bakanından sözlü sorusu,

Kırşehir Milletvekili Memduh Erdemir'in, pamuk ihracatının işlenmiş olarak yapılması

hususunda ne düşünüldüğüne dair Ticaret Bakanından sözlü sorusu,

İzmir Milletvekili Arif Ertunga'nın, tütün müstahsılına verilen zirai krediler ile tekel avansları konusunda çiftçinin müşkilâtını önleyecek ne gibi tedbirler alındığına dair Ticaret ve Gümrük ve Tekel bakanlarından sözlü soruları, ise soru sahiplerinin ikinci defa Genel Kurulda hazır bulunmamaları sebebiyle, düştü,

23 Ocak 1964 Perşembe günü saat 14 te toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Siirt
Mekki Keskin	Süreyya Öner
	Kâtip
	Malatya
	Nurettin Akyurt

SORULAR

Sözlü sorular

1. — Tekirdağ Milletvekili Turhan Kut'un, orak ipi kota dışı bırakıldığına göre, 1964 hasat mevsiminde, bu ipin yeter ölçüde imâl ve toku için tedbir alınıp alınmadığına dair sözlü soru önergesi, Tarım ve Sanayi bakanlıklarına gönderilmiştir. (6/788)

2. — Tekirdağ Milletvekili Turhan Kut'un, Atatürk'ün Kurtuluş Savaşında karargâh olarak yararlandığı binada bulunan banyo daire-sinin tahribedildiği hakkındaki neşriyatın doğru olup olmadığına dair sözlü soru önergesi, Tarım Bakanlığına gönderilmiştir. (6/789)

Yazılı sorular

3. — Diyarbakır Milletvekili Adnan Aral'ın, İlga edilen Ergani Kesker servisinin tesisatlarının âkibetinin ne olacağına dair yazılı soru önergesi, Sanayi Bakanlığına gönderilmiştir. (7/414)

4. — Diyarbakır Milletvekili Adnan Aral'ın, Dicle Yatılı Öğretmen Okulunun bütün

alım - satım işlerinin Diyarbakır Defterdarlığınca yürütülmesi sebebine dair yazılı soru önergesi, Millî Eğitim Bakanlığına gönderilmiştir. (7/415)

5. — Tekirdağ Milletvekili Turhan Kut'un, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü 1963 yılı bütçesinin yurt dışı geçici görev yolluğu maddesine konulan ödenekten ne miktarının harcandığına dair yazılı soru önergesi, Tarım Bakanlığına gönderilmiştir. (7/416)

6. — Tekirdağ Milletvekili Hayri Mumcuoğlu'nun. Tekirdağ ili içinde, Devlet Su İşleri tarafından, 27 . 5 . 1960 tarihinden sonra, hangi işlerin yapıldığına dair yazılı soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/417)

7. — Tekirdağ Milletvekili Hayri Mumcuoğlu'nun İstanbul - Londra asfalt yolunun İpsala - Tekirdağ kesiminin, 1964 yılı içinde, asfaltlanmak suretiyle tamamlanıp tamamlanmayacağına dair yazılı soru önergesi, Bayındırlık Bakanlığına gönderilmiştir. (7/418)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,00

BAŞKAN — Başkanvekili Mekki Keskin

KÂTIPLER — İsmet Kapısız (Yozgat), Süreyya Öner (Siirt)

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA.

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.

Elektrikleri yandığı zaman yoklama oyunuz-
zu işaret buyurunuz.

Yoklama oylarınızı işaret buyurmanızı rica
ediyorum.

Yoklama işlemi bitmiştir.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Ekseriyetimiz var, gündeme
başlıyoruz.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Harclar Kanunu Tasarısı ile Bahke-
sir Milletvekili Ahmet Aydın Bolak ve iki arka-
daşının, 5887 sayılı Harclar Kanununun 125 nci
maddesini değiştiren 6765 sayılı Kanuna bir
fıkra eklenmesine dair ve Artvin Milletvekili
Saffet Eminagaoglu'nun, 5887 sayılı Harclar
Kanununun 1 nci maddesini değiştiren 6765
sayılı Kanunun değiştirilmesine dair kanun tek-
lifleri ve Geçici Komisyon raporu (1/395, 2/305,
2/321) (S. Sayısı : 282)*

2. — *Damga Vergisi Kanunu tasarısı ve
Geçici Komisyon raporu (1/394) (S. Sayısı:288)*

3. — *Cumhurbaşkanlığı tarafından geri gön-
derilen X ve XI nci Dönem T. B. M. Meclisi
üyelerinin ödeneklerinden mütevellit T. C. Zi-
raat Bankası ve Maliye Bakanlığına olan borç-
larının on yıl faizsiz taksite bağlanmasına ve
tahakkuk etmiş faizlerinin kaldırılmasına ait
kanun ve C. Senatosu Adana Üyesi Mehmet
Ünaldu'nun, 159 sayılı Kanunun 8 nci maddesine
ek kanun teklifi ile Anayasa Komisyonu raporu
(2/97, 2/251, 2/426) (S. Sayısı: 453)*

BAŞKAN — Efendim, çünkü Birleşimde ni-
sap temin edilemediği için bugüne bıraktığımız
üç açık oyunuz vardır. Biri Harclar kanunu ta-
sarısı, diğeri Damga Vergisi kanun tasarısı,
üçüncüsü Cumhurbaşkanlığı tarafından geri

gönderilen X ncu ve XI nci Dönem T. B. M.
Meclisi üyelerinin ödeneklerine ait kanun ta-
sarısıdır. Her üçü için sıra ile üç yuvarlak sıra-
lar arasında dolandırılacaktır. Oylarınızı yuvar-
laklara atmanızı rica ediyorum.

Siyasi partiler kanun tasarısının görüşülme-
sine başlıyoruz.

1. — *Siyasi partiler kanunu tasarısı ile Ada-
na Milletvekili Kasım Gülek ve Kemal Sari-
ibrahimoğlu'nun, siyasi partiler kanun teklifleri
ve Geçici Komisyon raporu (1/560, 2/378, 2/591)
(S. Sayısı: 527)*

BAŞKAN — Tasarının tümü hakkında Mil-
let Partisi Grubu adına Sayın Ahmet Bilgin.

İSMAIL HAKKI AKDOĞAN (Yozgat) —
Efendim, ben deniz konuşacağım, o gelemedi.

BAŞKAN — Buyurun İsmail Hakkı Bey.

**M. P. GRUPO ADINA İSMAIL HAKKI AK-
DOĞAN** — (Yozgat) — Çok muhterem arkadaş-
lar, siyasi partiler kanun tasarısı hakkında
grupumuzun görüşünü arz etmek üzere arka-
daşımız Ahmet Bilgin vazife almışlardı. Şu
anda mazereti dolayısıyla Meclise gelemedikleri
için, grupumuzun bu yoldaki görüşlerini müm-
kün olduğu kadar Yüksek Heyetinize arz et-
meye çalışacağım.

Siyasi partiler kanununun müzakeresi so-
nunda alacağı şeklin memleketimiz için hayırlı

olmasını temenni eder, hepinizi hürmetle selâmlarım.

Muhterem arkadaşlarım, siyasi partiler kanunun tasarısının müstakil olarak hazırlanması, hepinizce malûm olduğu üzere Anayasamızın 55, 56, 57 nci maddelerinde yer alan hükümleri muvacehesinde meydana gelmiştir. Bu bakımdan bu tasarının Yüksek Meclisinizde Anayasamın 55, 56 ve 57 nci maddelerindeki hükümlere uygun, orada kanunun emrettiği hususlardan başka kayıtlayıcı hükümlerin yer almaması lâzımgeldiği kanaatindeyiz. Bu bakımdan biz bu elimizdeki mevcut kanun tasarısının Anayasamın bu maddelerine tamamen muhalif olduğu, demokratik esaslarla getirilmesi lâzımgelen bu kanun tasarısının bilâkis antidemokratik olduğu görüşünde bulunuyoruz. Ve bu kanun tasarısının arz edeceğimiz 3 sebepten dolayı tekrar komisyona havale edilmesi lâzımgeldiği kanaatindeyiz.

Bu sebeplerden birincisi teknik bakımdandır arkadaşlar. Yüksek malûmlarımız olduğu üzere, Anayasa bu kanunun muayyen müddet içinde yapılmasını emretmiş bulunmaktaydı. Bu muayyen müddet içinde kanunun yetiştirilmesi normal komisyonlardan geçmesi bakımından mümkün olamayacağı cihetle bu müddet içerisinde çıkabilmenin teminen bir karma komisyon kurulmuştu ve Karma Komisyon zamanın darlığı muvacehesinde yapabildiği kadar, tetkik edebildiği kadar tetkik etmiş ve huzuruza bu kanun tasarısını getirmiştir.

Halen bu kanunun çıkması için Anayasamın tâyin etmiş olduğu müddet mürür etmiş ve sona ermiş olduğuna göre artık bu kanunun şu veya bu müddet içerisinde yetiştirilmesi mevzu bahis olmadığı cihetle Karma Komisyona gönderilmesi esbabı mucibesini ortadan kalkmış olduğundan bu kanunun normal komisyonlardan geçirmek suretiyle daha güzel tetkik ve etüde tabi tutulması lâzımgeldiği kanaatindeyiz.

Bu bakımdan, bu yönden evvelâ bu kanun tasarısının normal komisyonlardan geçirilmek üzere havale edilmesi lâzımgeldiğini arz ederiz.

Muhterem arkadaşlar, ikinci husus, bu kanunun bu gün gündeme alınması ve müzakere edilmesi mevzuundadır.

Muhterem arkadaşlarım, Anayasamın emrettiği müddet geçmiş olduğuna göre, halen

Yüksek Meclisin muhterem üyeleri önümüzdeki devrenin çalışma programı mahiyetinde bulunan bütçe kanun tasarılarının hazırlanmasıyla ve Bütçe Kanununun gerek Bütçe Karma Komisyonunda, gerek Senatoda ve gerekse Meclisinizde vâkı müzakerelerine hazırlanmakta ve onları gereği gibi takibetmek imkânına sahibolmak için bu komisyonların veyahut da Senatonun müzakere de bulunmak mecburiyeti olduğundan dolayı şu sıkışık günde Siyasi partiler Kanununun gündeme alınıp müzakere mevzuu olmasının da doğru olmadığı kanaatindeyiz. Madem ki, bugün için bir mecburiyet yoktur. Bir mecburiyet olmadığına göre, önümüzde de bu kanun gereğince yapılacak bir seçim olmadığına göre; çünkü mahallî seçimlerle bir ilgisi olmadığı gibi kanunun umumi hükümleri muvacehesinde Senato seçimleriyle de aşağı - yukarı emredici hukukî kaidelerinin bir tesiri olmayacaktır; aynı zamanda, esasen kanun çıktıktan sonra bâzı maddeleri 6 ay sonra yürürlüğe girecek şekilde hazırlanmıştır. Bu bakımdan önümüzde yapılacak seçimlerle de bu kanunun bir ilgisi olmadığı cihetle bütçe müzakerelerinden sonra bu kanunun Yüksek Heyete getirilmesi daha geniş bir zamanda, daha güzel bir şekilde tetkik ve etüdedilmesi lâzımgeldiği kanaatindeyiz. Bu bakımdan birinci olarak ileri sürdüğümüz sebebin bu esbabı mucibe ile de birleştirilmek suretiyle komisyonlara gönderilmesinde fayda mütalâa etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar, üçüncü sebebolarak da kanunun muhteviyatından bahsetmek istiyorum.

Bu kanunun, Anayasamın emretmiş bulunduğu kanun olup olmadığı yolunda görüşlerimizi arz edebilmek için önce Anayasamın bu maddelerine bir göz atmak lâzımgelir. Acaba hangi madde bize, kanunda ne gibi hususların yer alması lâzımgeldiğini emretmektedir? 55 nci maddede, son fıkrasında :

«Seçimler serbest, esit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır», denilmektedir.

Anayasamın bu hükümleri esasen Seçim Kanununda yer alması lâzımgelen hususlardandır. Seçim Kanunumuz da bu hususlara göre ayarlanmıştır. Şayet onlar da, bir noksanlık, bir eksiklik varsa seçim kanunlarına konacak yeni hükümlerle bu Anayasamın 55 nci maddesindeki hükümler yerine getirilmiş olacaktır ve getire-

cektir. Anayasanın 56 nci maddesi, «Vatandaşlar siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir. Siyasi partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar. Siyasi partiler ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.» Görülüyor ki, 56 nci maddede her hangi bir kanun yapılması emredilmediği gibi yapılacak kanunda hangi hususların bulunacağına dair bir irşat da mevcut değildir. Bilâkis seçimin teminatını teşkil eden bâzı hususları garanti altına almıştır. O halde bu kanunun yapılmasına bizi asıl mecbur eden 57 nci madde bulunmaktadır.

Anayasanın 57 nci maddesinde :

«Siyasi partilerin tüzükleri, programları ve faaliyetleri, insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği temel hükmüne uygun olmak zorundadır. Bunlara uymıyan partiler temelli kapatılır.

Siyasi partiler, gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap verirler.

Partilerin iç çalışmalarını faaliyetleri Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri ve bu mahkemece malî denetimlerinin nasıl yapılacağı, demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

Siyasi partilerin kapatılması hakkındaki dâvalara Anayasa Mahkemesinde bakılır ve kapatma kararı ancak bu mahkemece verilir»

Muhterem arkadaşlar, şu okumuş bulunduğumuz 57 nci maddede kanun, evvelece mevcut bulunmayan bir siyasi partiler kanununun yapılmasını ve bu kanunda da şu hususların yer almasını istemektedir. Bunlardan birisi, partilerin gelir ve giderlerinin kontrole tâbi tutulmasına aid olan kısımdır. İkinci hüküm ise, partilerin gelir ve gider hesaplarına ve partilerin kapatılmasına dair olan hükümlerin Anayasa Mahkemesinin yetkileri dâhilinde bulunduğu dair işaretir. Üçüncüsü ise, kapatma usullerinin nelerden ibaret olduğu ve bunun nasıl yapılacağına dair kısımlardır.

O halde bizim yapacağımız kanunda veyahut bugün elimizde bulunan kanun tasarısında üç hususun bulunması lâzımdır. Bunlardan birisi, gelir ve giderlerinin denetiminin nasıl yapılacağı, ikincisi, Anayasa Mahkemesine nasıl hesap veri-

leceği, üçüncüsü; partilerin hangi şartlar altında ve hangi makam tarafından nasıl kapatılacağı veya dâvaların nasıl açılacağı yolundaki hükümlerin elimizdeki mevcut tasarıda yer alması lâzımdır. Bunlar da mevcuttur. Ama, kanun tasarısını tetkik ettiğimiz zaman görürüz ki, gerek Hükümet ve gerekse Karma Komisyon bu ana fikir ve kaideler dışında birçok antidemokratik hükümleri bu kanun içerisine almıştır. Partilerin işlerine lüzumsuz yere müdahale etmiştir. Partilerin teşkilatlanmasında kurullarına, kademelerine müdahaleler vâkı olmuştur. Hattâ seçim sistemini topyekûn değiştirici mahiyette bulunan bir ön seçim kabul etmiştir. Bu husustaki görüş ve kanaatlerimizi maddelere geldiği zaman vereceğimiz takrirlerle daha geniş ve esaslı olarak arz ve izah edeceğiz. Ancak bu kanunun, elimizdeki tasarının en önemli kısımlarını tesbit eden bâzı noktalar üzerinde de bir parça olsun sarahatle durmak istiyoruz.

Muhterem arkadaşlar, bunlardan birisi ön seçim meselesidir. Yüksek Heyetinizce malûm olduğu üzere tasarı bir ön seçim kabul etmiştir. Şimdiye kadar siyasi partilerin adaylarını hangi usul ve şartlarla seçebilecekleri, kendi tüzüklerinde yer almış bulunuyordu. Bugünkü Anayasamızda partilerin iç çalışmalarının demokratik usullere göre yapılacağı kaydının bulunmasından bilistifade kanunu hazırlayanlar, partilerde milletvekili adaylarının ne şekilde seçileceğine dair hükmünü kendileri tâyin ve tesbit etmişler ve bugün elimizde bulunan kanun tasarısına koymuşlardır. Bu kanun tasarısında yer alan hükme göre, siyasi partilerin her ilçede mevcut kütüklerinde yazılı bulunan bütün partiler yapılacak önseçimde parti adaylarına oy kullanacaklar. Bilfarz bir vilâyette beş siyasi parti seçime giriyorsa deneme günü köyde evvelâ beş sandık konacak, bu beş sandık başında her partiden birer kişi bulundurulacak, bir de hâkimin tâyin ettiği sandık kurulu başkanı gelecek. O köyde mevcudolan siyasi partiler kendi kayıtlarına göre her fert, her vatandaş zâhiri kayıtlı bulunduğu partinin sandığına, kendi partisinden milletvekili olmak isteyen adaylardan hangisini istiyorsa reylerini getirip oraya atacak.

Muhterem arkadaşlar, evvelâ bu usul Anayasanın 55 nci maddesinde yer alan hükmü, bizim kanaatimize göre zâil etmektedir ve ona muhalif düşmektedir. 55 nci maddede yer alan hüküm şudur : «Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli

yapılır.» «Seçimler gizli yapılır» diyor muhterem arkadaşlar. Yani bizim Seçim Kanunumuzda ve Anayasada yer alan hususun, belli başlı seçimlerin garantisi, seçimlerin gizli yapılması hususudur.

Bu ön seçim ise; aşağı - yukarı bu gizliliği bertaraf etmektedir. Köye konan sandığa her partili üye gidecek, hangi partide kayıtlı ise, o partinin sandığına oy atacak. O halde köyde hangi vatandaşın hangi partide kayıtlı olduğu seçimlerden evvel yapılacak ön seçimler ile meydana çıkacak. İşte bu meydana çıkmadan sonradır ki, daha evvel tecrübelerini gördüğümüz gibi, iktidar partisinin bazı elemanları veyahut da kraldan ziyade kralcı olan kimseleri, hattâ Devletin memurları bu vatandaşlar üzerinde maddi ve mânevi baskı yapacaklar, o partiden istifa ettirmeye dahi çalışacaklardır. O halde önseçim Anayasanın 55 nci maddesinde sarahaten yer alan ve bundan evvelki Seçim Kanununda sarahaten yer alan gizlilik prensibini açık olarak ihlâl etmektedir. Bu bakımdan bu önseçimin kaldırılması ve denemelerin nasıl yapılacağı hükmünün, eskiden olduğu gibi, siyasi partilere bırakılmasının lüzum ve zaruretine inanıyoruz.

Muhterem arkadaşlar, bu hükmün, bu önseçim hükmünün burada yer almasının sebebi, biraz evvel de arz ettiğim gibi, 57 nci maddede partinin iç çalışmalarının demokratik esaslara uygun olması yolundaki Anayasanın vaz'ettiği hükümdür. Şimdiye kadar siyasi partiler denemelerini kendi usullerine göre yapıyorlardı.

Meselâ Cumhuriyet Halk Partililer her köyden getirdikleri, o zamanın ocak başkanı veya temsilcilerinin iştirakiyle bir deneme kongresi yapıyorlardı. Bizim mensubolduğumuz bir partide ise, ilçe idare kurulları, ilçe başkanı, il idare kurulları ve bazı partinin haysiyet divanı gibi kurullarının iştirakiyle bir kurul yapılıyordu. Şimdi bunların acaba hangisi antidemokratiktir de, bu kanunu yapan arkadaşlar, şu veya bu şekilde olmasına mâni olmak için, bütün partilerin aynı şekilde deneme yapması için bir usul getirmek mecburiyetinde kaldılar? Acaba Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetinin bugün tasvibederek göndermiş olduğu bu tasarımı çok parti devrine girdiğimiz yıldı bu yana kadar kendilerinin tatbik ettikleri deneme usulünün antidemokratik olduğunu kabul ettikleri için mi buraya getirdiler?

Biz antidemokratik olduğu kanaatinde değiliz. O halde Anayasa da parti çalışmalarına ancak antidemokratik olduğu zamanlarda müdahale etmek imkânını verdiğine göre, bunun dışında partilerin iç işlerine ve çalışmalarına müdahale etmek, parti kurmanın serbest bulunduğu ve serbest çalışması lâzımgeldiği yolunda Anayasanın koymuş olduğu sarıh hükme aykırı hareket olur.

Muhterem arkadaşlar, bu ön seçim hakkında diğer maddelerdeki lüzumlu teferruatı maddeleri geldiği zaman arz edeceğim. Gene bu kanunda esaslı olarak partilerin çalışma şekillerine müdahale sayılan ve Anayasanın teminat altına aldığı parti kurma hürriyeti baltalayıcı mahiyette bulduğumuz bir hükmü de partilerin kongrelerine müdahale eden hükümleridir.

Muhterem arkadaşlar, elimizdeki tasarıya göre bu hükümleri hazırlayan Hükümet veya komisyon hiç bir prensibe ve usule dayanmadan ilçe kongresi, il kongresi ve büyük kongreyi ayrı ayrı prensiplere dayanan, ayrı ayrı şekillerde tarzı teşekkülüne cevaz vermektedir. Şöyleki; ilçe kongreleri muhtarlıklardan gelecek delegelerin, temsilcilerin iştirakiyle yapılır. Bu adet 250 den fazla olamaz. Bundaki esası, her muhtarlıktan seçilecek temsilciye bağlıyoruz. İl kongrelerinde ise böyle bir şekilden tamamen sarfınazar edilmiş adedi 500 kişi olarak tesbit edilmiştir. 500 den fazla olamaz, diyor. Fakat bu delegelerin iştirakini, her kazada yapılan kongrelerde muayyen nisbette seçilecek delegelerle yapılması lâzımgelen bu usulü burada bırakıyor, bundan evvel yapılan milletvekili seçiminde o kaza ne kadar rey almışsa, almış olduğu rey nisbetinde il kongresine delege getirmek imkânını veriyor. Yani falan vilâyette bir parti yüzbin rey almış, bu almış bulunduğu 100.000 reyin 1/20 si bir kazadan gelmiş, diğer kazalardan fazla gelmiş, o kaza ancak delege olarak 1/20 nisbetinde sokabilecek. Fakat kongrenin yapıldığı anda o parti orada teşkilâtını genişletmiş bütün köylerde teşkilâtını kurmuş hattâ partili üye adedini eskisinin belki elli misline çıkarmış; ama delege adedini artırmıya kanunen imkân kalmıyor. Çünkü her kongreye bir evvelki yapılan Milletvekili seçiminde o ilçenin almış olduğu rey adedi nazara alınacak.

Muhterem arkadaşlarım, belki bu eskiden beri kurulmuş bir siyasi parti için, muhtelif senelerde yapılan seçimler dolayısıyla, o partinin, o mahalde alacağı rey aşağı yukarı sabitleşmiş olabilir. Ve bu bakımdan da bunu ölçü olarak ele almak belki mümkün olur. Ama bundan evvelki seçim sırasında yeni kurulan partilerle, o seçimden sonra yeni kurulan partilerin şu veya bu şekilde falân kazada almış olduğu reyin miktarı bugünkü kuvvetiyle bir oran teşkil etmez. O bakımdan bizim ilçe kongresinde takibettiğimiz usulü, her ilçeden gelen temsilcilerin iştiraki ile yapılacak ilçe kongresinden muayyen nisbette seçilecek delegelerin il kongresine gitme usulünü kabul etmemiz lâzımgelir. Ama falan parti bugün tasarıda olduğu gibi ele alabilir, falân partide bunun aksini alabilir. O halde kanunda böyle bir hüküm konmasına zaruret olmadığuna göre bunu kanun tasarısından çıkarmak lâzımdır. A partisi bu usulü kabul eder, B partisi başka bir usul kabul eder. Ohalde burada bu hüküm, şu veya bu şekilde kongrenin yapılacağı yolunda kanuna bir hüküm konmasına cevaz yoktur. Ve bu siyasi partilerin iç çalışmalarına zaruret olmadan vâki bir müdahale mahiyetindedir.

Muhterem arkadaşlarım, büyük kongrede de aynı mahiyette müdahale edilmektedir. Büyük kongrenin delegeleri mevzuubahsedilirken Türkiye Büyük Millet Meclisinin genel oyla seçilen üye tamsayısından fazla olamayacağı ve o partinin bakanları ile milletvekilleri sayısından ibaret olacağı, bundan fazla olamayacağı gibi kayıtlar konulmuştur. Muhterem arkadaşlarım bir siyasi partinin büyük kongresinin delegelerinin adedi illerde yapmış olduğu kongrelerdeki delegelerin adedi ile oranlı olması lâzımgelir. Kanun bir müdahalede bulunuyor. Diyor ki; «Milletvekilleri, mensubu buldukları partilerin büyük kongrelerinin tabii delegeleridir.» bir kere buna hakkımız yoktur. Büyük kongre acaba onu delege olarak kabul edecek mi, etmiycek mi? Biz burada bir kanun çıkararak mevcut siyasi partilerin mevcut statüsünü değiştirmeye ve onların milletvekillerini o partinin büyük kongresinin delegesi olarak burada kanunen mecbur etmeye hakkımız yok. Çünkü büyük kongresinin adedini tahdid ederek madem ki her parti aynı miktarda delege ile kongre yapsın diyoruz. Şu parti 5 000 kişi getiriyor,

şu parti 2 000 le yapıyor, falân parti 100 delege ile yapıyor, bu doğru değildir. Bütün siyasi partiler aynı miktarda delege ile yapsın diye bir tahdit koyuyoruz ki, biz böyle bir tahdit yapmanın taraftarı değiliz - mademki bu tahdid koyuyoruz, neden milletvekilleri ve bakanlara delege olma imkânını veriyoruz? O takdirde falân partinin delege sayısı 80, milletvekillerinin sayısı da 3, 83 kişi ile kongre yapacak. Falân parti ise 80 delege getirecek, 150 milletvekili, şu kadar senatör, bu kadar da bakanını iştirak ettirecek kongrenin delege adedi çıkacak 300 e. Ama öbür siyasi partininki, kalacak. Sebep? Çünkü, kanun delege adedini tesbih ediyor; tabii delege olan, kanunla delegelik verdikleri milletvekili, bakan ve senatörleri adedin içerisinde kabul etmiyor. O haldde partilerin kongrelerinin adetleri bakımından Anayasanın koymuş bulunduğu eşitlik hakkına da burada müdahale mevuttur. O halde muhterem arkadaşlarım, bu elimizde mevcut tasarı gerek partilerin işleri ve faaliyetleri bakımından, gerekse kuruluşları bakımından müdahaleleri mevcudolan ve hiç lüzum yokken bu müdahaleleri içine alan bir kanun tasarısıdır.

Muhterem arkadaşlarım, yine partilerin işlerine vâki müdahaleler meyanında bir hususu daha açıklamak istiyorum. Siyasi partilerin merkez karar organlarının teşekküllerinde de bu kanun tasarısı bâzi müdahaleler yapmaktadır. Şöyle ki; şimdiye kadar siyasi partilerin merkez karar organları büyük kongrelerinde doğrudan doğruya seçilen kimselerden teşekkül eder. Bunlara genel kurul üyeleri genel idare kurulu âzaları gibi isimler verilir. Elimizde mevcut kanun tasarısında büyük kongrede seçilen delegelerden gayri, varsa o partiye mensup bakanların ve yine varsa; Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu idare heyeti âzalarının, merkez karar organının tabii üyesi olduğu kaydedilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bir siyasi parti büyük kongresini toplamış, bu büyük kongresinde kendisini idare edecek kimseleri seçmiş, bu seçtiği emanet ettiği kimselerin yanına bilâhara milletvekili olarak seçilen kimselerin kendi aralarından, sırf kendi iradeleri ile seçtikleri grup idare heyeti âzalarıyla o grubun başkanı veya yetkili kimselerin kendi iradeleriyle getirmiş olduğu bakanları partinin hiçbir muvafakatı olmadan veya partili arkadaşların hiçbir su-

retle reylerine müracaat etmeden kanunen, doğrudan doğruya merkez karar organı âzası olarak oraya sokmak bugüne kadar olan usul ve teamüle uygun olmadığı gibi demokratik teamüllere de aykırı düşer ve partinin iç çalışmalarına direkman müdahale olur. Bu ne demektir arkadaşlar? Açıkcasını söylemek lâzım-gelirse tesadüfen veya haklı olarak bir defa milletvekilliği sandalyesini veyahutta o partinin üst kademesinde bir yeri işgal eden kimse-nin hiçbir suretle orasını bırakmamak için daima kozu elinde tutması gibi bir hal. Büyük kongre delegesini seçer, getirir genel idare kurulu âzasını tesbideder. Sen de eğer partin içinde sevilen ve sayılan kimse isen girersin kongreye seçilirsin genel idare kurulu âzası, ondan sonra da dediğini yaparsın. Bunun dışında biz burada kendimiz kanun yapacağız. Ve bu yapacağımız kanundan da sırf burada siyasi partilerin mümessilleri olan bizler istifade edeceğiz. Çünkü bu kanun tasarısının siyasi partilerin işlerine yaptığı müdahalelerle alınmak istenen neticelerin tamamı partili ve Meclis dışında bulunan genel kurul ve Meclis dışında bulunan partili üyelerin aleyhine ve genel kurul âzaları ile, milletvekili veya senatörlerin lehine ihdas edilmiştir.

Çok muhterem arkadaşlarım, kanunda üzerinde önemle durulacak noktalardan birisi de bu ön seçimlerin yapılması, zamanında yapılan propagandalara aittir. Bu propagandayı yasak eden maddeyi okursak daha açıkca anlayabiliriz. 47 nci maddenin son fıkrası: «Adaylar, mensub oldukları partinin programı, genel kongrenin ve yetkili merkez organlarının kararları ile partinin seçim bildirisi dışında millî, mahallî yahut meslekî çapta her hangi bir vaat bulunamazlar.»

Muhterem arkadaşlarım her köyde siyasi partilere kayıtlı olan her üye rey kullanacağına göre, bir siyasi partinin adayı olabilmek için o siyasi partiye kayıtlı bulunan bütün fertlerin meskûn buldukları köylerde, kasabalarda, vilâyetlerde adayın gidip kendisini tanıtmayı lâzımdır. Köye gidecek, «Ben falan partiden adaylığımı koyacağım, buradaki kayıtlı olan üyelerin benim adaylığım için rey kullanmalarını isterim.» diyecektir. Bir kere kanunda mahallî örf ve âdetlere göre köylerde bu gibi konuşmalara cevaz verilmesi Hükümet tasarısında olmadığı halde Kar-

ma Komisyonunda konulmuş; ama toplantı yapmak imkânları mevcut değildir. Yani bir ilçe merkezinde gerek açık havada, gerek kapalı yerde bir adayın şu veya bu şekilde parti propagandasını veya şahsının propagandasını yapması yasak edilmiştir. Bir kere bu milletvekili adayının kendisini tanıtmayı için lâzım ve zaruri olduğu halde bu imkân elinden alınmıştır. Bu halde ne olacak? Şimdiye kadar ismini köylere duyurabilme imkânına sahibolan kimseler önümüzdeki aday yoklamasında daha şanslı olacaklar, ismini duyuramamış olan kimseler ise tesadüfe bırakacaklar, rey verirse vatandaş verecek, vermezse vermeyecek. Şayet bundan evvelki devrede milletvekili olmuş, bakan olmuş ise, esasen köyde her kes onun ismini bildiği için, seçim zamanı denemeler yapılırken, ona rey verecek. Ama milletvekili olamamışsa halen bir yerde memursa veya ticaretle meşgulse kendisini tanıtmayı imkânı ona verilmemiştir. Bu gibi bir hükmün tasarıda bulunması, daha çok, yeni yeni siyasi hayata atılmak isteyen kimselerin istikbalini baltalamak mânasına gelmektedir. Ayrıca biraz evvel okuduğum fıkrasında mahalli vaatlerde ve propagandalarda bulunamayacağı belirtilmektedir. Muhterem arkadaşlarım, büyük seçim oluyor. Genel seçimlerde bütün milletvekilleri, hattâ her partinin genel başkanları, gerek radyoda gerekse mahalli bölgeci olarak yaptıkları propagandada parti propagandalarının dışında mahalli vaatlerde bulunuyorlar. Buna kanunî mâni bir hüküm yok. Ama bir adayın gittiği zaman seçmenlerine, «Ben eğer seçilirim kazanırım yol derdi ile uğraşacağım.» deme imkânı yasak edilmiştir, burada. Gayet enteresan bir misal arz etmek isterim. Seçimlerden evvel Cumhuriyet Halk Partisinin Yozgat il kongresinde Sayın Başbakanımız İsmet İnönü Yozgat'a teşrif etmişlerdir. Yozgat'a teşriflerinde mahallî, arkadaşlarım da arzuları istikametinde olacak, aynen şöyle konuşular. «Sayın Yozgatlı hemşehrilerim; Yozgat her devirde ihmal edilmiştir. Biz iktidara gelince Kızılırmak havzasını bilhassa Yozgat'ı bu ihmal edilmiş durumdan kurtaracağız.» buyurdular. Gayet güzel, memnun olduk, alkışladık. İnşallah onu da bekliyoruz. Ama, şimdi bir parti Başkanı bunu söyleyebildiği halde bunu söylemelidir kanaatindeyim bu söyleyebildiği halde bir aday, aday olmak istediği vilâyetin şu veya bu kazasında gidip milletvekili olarak ben adaylığımı, koydum şayet ben kazan-

şam bugüne kadar bu kazanın su derdine, yol derdine el atılmamış, ben bunlarla meşgul olacağım demek imkânını bu kanunla elinden alıyoruz. Böyle garebet olmaz, böyle bir şey olmaz arkadaşlar.

O halde biz diğer teferruat hakkında görüşlerimizi bilâhara arz etmek üzere, netice olarak şu teklifi sarahaten yapmış bulunuyoruz: Yukarıda arz ettiğimiz sebeplere binaen hiçbir zaruret de bulunmadığına göre, bu kanun tasarısını, normal komisyonlardan geçmek üzere iade edelim. Bütçe görüşmeleri bitsin, rahat rahat Meclise gelsin, görüşelim; bütün detayları ile, teferruatıyla komisyonlarda incelensin. Bir defa da biz burada inceliyelim. Ve memleketin demokratik hayatının huzura kavuşması yolunda adımlar atalım. Yoksa bugün mevcudolan huzuru da tamamen ortadan kaldıracak bu kanun tasarısını, olduğu gibi kabul edersek bu memleket hayrına olmayacaktır. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Y. T. P. Meclis Grubu adına Sayın Orhan Apaydın.

Y. T. P. GRUPU ADINA ORHAN APAYDIN (Aydın) — Muhterem arkadaşlarım;

Yüksek heyetiniz, Türkiye'nin siyasi hayatına doğrudan doğruya, sosyal ve ekonomik düzene ise dolayısıyla tesir edecek çok önemli bir kanun tasarısını müzakere etmeye başlamıştır. Siyasi Partiler Kanununun bu önemini takdir eden İkinci Koalisyon Hükümeti, tasarının hazırlanmasında istisnai bir usul takibetmiş, 3 siyasi partiye mensup parlamento âzalarından müteşekkil bir komisyonun hazırladığı metni benimseyerek kendi teklifi halinde Meclise sevk etmiştir.

Bu şekli ile tasarı, siyasi bir iktidarın görüşlerini aksettirmekten tamamen uzak kalmış, politik düşüncelerin dışında, memleket gerçeklerinin ve hukuk tekniğinin bir mahsulü olmuştur. Bu tasarının tenkidedilecek, kusurlu yönleri elbette bulunabilir. Zira, insanların eseridir. Eski Roma'da çok söylendiği gibi, «hata insanlar içindir» ama, ne bugün, ne de yarın, bu kanunun siyasi bir iktidarın kendi menfaatleri yönünden hazırlandığı şeklinde bir iddianın ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır. Bunun dışında, şüphesiz ki, Yüksek Heyetiniz, bu kanunun eksikliklerini tamamlıyacak, daha mükemmel bir eser haline gelmesini temin edecek tenkidlerini ve görüşlerini esirgemeyecektir.

Arkadaşlarım;

Siyasi partilerin, ayrı bir hukukî düzene tabi tutulmasının önemini iki noktada mütalâa etmek lâzımdır. Birincisi, âmme ve Anayasa hukuku bakımından umumi olarak; ikincisi, memleketimize has gerçekler bakımından...

Âmme ve Anayasa hukuku bakımından, siyasi partilerin artan önemi - bunlar Anayasa metinlerinde yer alsalar da, yer almasalar da - klâsik temsili parlamanterizmi, modern partiler devleti haline getirmeleridir.

Klâsik temsili demokrasiyi getiren Birleşik Amerika Anayasasında ve Fransız İhtilâli süresince siyasi partilerin kurulma ihtimali üzerinde pek durulmamıştır. Hattâ 19. yüzyılda «Kıta Avrupası» nda ki, siyasi partilere karşı cephe alındığı da bir gerçektir. Zamanla, bu açık parti düşmanlığı politikasını devam ettirmekte güçlükler ortaya çıktıkça, hiç olmazsa siyasi partilerin gelişmesini engellemeye gayret edilmiştir. Bu, siyasi partilerin yirminci yüzyıla kadar ne anayasalarda, ne kanunlarda, ne de âmme münasebeti kaidelerinde neden hesaba katılmadığını açıklamaktadır. Partileri zararlı olarak vasıflandırmak yolu seçilmiştir. Bu görüş tahtındadır ki, meselâ meşhur Alman Hukukçusu Georg Jellinek, parti mefhumunun âmme düzeninde hiç rolü olmadığını kesin bir şekilde ifade etmiştir.

Modern demokraside ise; kütle partileri, kendilerini halkla aynı durumda görmekte idirler. Başka bir ifadeyle, siyasi partiler «Halk olma» (Halkı temsile yetinmeyip bizzat halk hüviyetini benimseme iddiasındadırlar) Biraz evvel de söylediğimiz gibi modern parlamanterizm, bir partiler devleti haline gelmiştir. Bu şekli ile siyasi partilerin halk idaresini zaıfa uğrattıkları bütün demokrasilerde zaman zaman iddia edilmekte ve şikâyet mevzuu olmaktadır. Fakat, bugünkü kütle demokrasiden, klâsik temsili demokrasiye dönüş imkânı olmadığı da bir gerçektir. Kütle demokrasisi ise, siyasi partilere dayanmak zaruretindedir. Siyasi partiler devleti şeklindeki demokrasiden vazgeçmek demek, nazi, faşist veya komünist renkli tek parti devletini kabul etmek demektir. Bu iki şıktan başka bir tercih imkânı bugün mümkün değildir.

Bu gerçekler karşısındadır ki, İkinci Dünya Harbinden bu yana çıkarılan anayasaların hep-

si siyasi partileri birer «Devlet organı» olarak anayasaların metinlerine ithal etmişlerdir. (1958 Fransız Anayasası, 1948 Bonn Anayasası, 1949 İtalyan Anayasası ve nihayet 1961 Türk Anayasası)

Birleşik Amerika Anayasasında siyasi partilerden bahis geçmemekle beraber, bu ülkenin 50 eyaletinden her birinin özel kanunları siyasi partilerin faaliyetlerinin hukukî yoldan düzenledikleri gibi bunların teşkilâtlarının nasıl olması gerektiği, seçimlerinin şeklini, seçmen vasıflarını, aday yoklamasının tabi olacağı usulleri, âmir hükümlerle tesbit etmişlerdir.

Modern demokrasilerde siyasi partilerin olmadığı bir sistem kabul edilememektedir. Ancak;

1. Siyasi partilerin sırf kendi menfaatlerini gözeterek birer oligarşi haline gelmesini önlemek için siyasi partilerin iç işleyişinin demokratik usullere bağlanması,

2. Bütün partilerin hukukan eşit muamele-ye tabi tutulmaları,

3. Parti toplantılarında gizli seçim ve oy hakkının teminata bağlanması,

Bugün bütün demokratik memleketlerin âmme hukukçuları tarafından müdafaa edilmekte ve siyasi partiler kanunu zarureti üzerinde durulmaktadır. Meselâ; meşhur bir Alman Âmme Hukuku Profesörü Alman Hükümetinin, Anayasanın 21 nci maddesine rağmen, siyasi partiler kanununu bugüne kadar getirmemiş olmasını ağır bir lisanla tenkidetmekte, bilhassa partilerin malî kaynaklarının kontrol edilmesini bir Anayasa ihtilâli saymaktadır.

Sayın arkadaşlarım;

Konunun Türk Anayasa hukuku bakımından tetkikine gelince;

1961 Türk Anayasasının hazırlayıcıları, «Siyasi partiler ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır» hükmünü vaz'etmek suretiyle, siyasi partisiz demokrasinin olamayacağı esasını, pek şayanı takdir bir ifade ile kabul etmişlerdir. Bu hüküm, siyasi partilerin, sadece mevcudiyetleri sebebinin izahı ve tarifi olmayıp, aynı zamanda onların millî iradenin oluşuna katılışlarını önleyecek veya köstekliyecek veyahut da güçleştirecek her türlü teşebbüs ve tasarruflara karşı koruyacak mahiyette âmir bir hükümdür.

Bu son derece ileri ve demokratik hükümi, modern anayasaların hiçbirinde mevcut değildir. Ancak, Alman Anayasa Mahkemesi bir kararında «siyasi partilerin, Anayasa yapısının ve Anayasaca düzenlenmiş siyasi hayatın vazgeçilemez, tamamlayıcı ve bütünleyici unsurları olduğu» içtihadında bulunmuştur.

Anayasamız partilerin siyasi hayattaki rolünü müessir kılıcı esaslar; 26, 56, 57, 89 ve 149 ncu maddeleriyle tanzim etmiştir. Bu açıdan, siyasi parti kurma serbestisi ve partilerin serbestçe faaliyette bulunmaları esası Anayasa teminatı altına alınmıştır.

Siyasi partilerin kapatılmasına ait kararı verme yetkisi munhasıran Anayasa Mahkemesine verilmek suretiyle çok kuvvetli bir teminat tanınmıştır.

Türk Anayasası, siyasi partilerin siyasi hayatta menfi rol oynamalarını önleyici tedbirleri de ayrıca vaz'etmiştir.

Söyle ki;

57 nci madde hükmünce :

Siyasi partiler sadece tüzükleri ve programları itibariyle değil, fakat aynı zamanda «faaliyetleri» ile de, «insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkesine ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği» temel hükmüne uymak zorundadırlar.

19 ncu maddeye göre de;

Siyasi partiler dini veya din duygularını veya dince kutsal sayılan şeyleri istismar yoluna gidemezler.

57 nci maddeye göre;

Siyasi partiler, gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vereceklerdir.

Anayasamız; 79, 90, 84, 95, 92 ve 84 ncu maddeleriyle parti disiplininin işlemeyeceği sahaları da tesbit etmek suretiyle liberal partiler devleti esasını tahkim etmiştir.

72, 44, 85 ve 109 ncu maddeler ise;

Meclislerde çoğunluk partilerinin hegomonyasını ve bunun tevlidedebileceği kötü neticeleri önleyici tedbirleri vaz'etmektedir.

Nihayet Anayasamız;

Partilerin çalışmalarının ve faaliyetlerinin demokrasi esaslarına uygun olarak kanunla düzenleneceğini ve bu kanunun muayyen müddet zarfında çıkarılacağını da emretmektedir.

İşte huzurunuzda getirilen kanun tasarısı, Anayasamızın vaz'ettiği bu esasların ve direktiflerin ışığı altında hazırlanmıştır.

Siyasi Partiler Kanunu, modern demokrasi-lerde bugün umumiyetle kabul edilen bir zaruret ve Anayasamızın bir icabı olduğu gibi, bütün bunların dışında Türkiye'mize hâs bâzı gerçeklerin de bir ifadesi olmaktadır.

Arkadaşlarım ;

Konuşmamın burasında bâzı gerçekleri dile getireceğim. Bunu yaparken şu veya bu siyasi teşekkülü hedef almak niyetinde değilim. Hepimiz ayrı siyasi teşekküllere mensubuz. Fakat, mensubolduğumuz teşekküllerin, cemiyetimizin zaman zaman ağır krizlere sebeb olan bâzı hastalıklarını teşhiste fayda olduğuna inanmalıyız.

Türkiye'mizde bugün herkesin bilmesi lâzım gelen bir gerçek şudur: Memleketimizde artık iktidarlar, halk rızasına, halk temelinde dayanmak zorundadır. Bunun da yegâne meşru yolu, iktidarların; muhakkak ve muhakkak, devri, umumi, dürüst, eşit parti rekabetine dayanan seçimlerdir. Siyasi partiler, bu meşru yoldan geçecek, iktidarda veya muhalefette demokrasinin vazgeçilmek unsurları olarak fonksiyonlarını ifa edeceklerdir. Bu suretle Parlâmento «iktidar» ve «muhalefet» ameliyelerini birlikte ihtiva eden modern anlamda «Hükümet etme» nin tecelli ettiği alan olur.

Fakat; 1908 İnkılâbından beri geçirdiğimiz tecrübeler, bu şekli, hukukî dayanağın kâfi olmadığını ispat etmiştir. Atatürk demokrasisi, halkçılık temelinde dayanır. Bu, Hükümet etme iktidarının halktan çıkması ve halkın menfaatine çalışması demektir. Fakat, çok partili demokrasimizde partilerimizin oligarşik ve antidemokratik organizasyonları, genel oyun böyle bir sonuç veren vasfını kaybettirmiştir. Zira; siyasi partilerimiz, aile nüfuzu, dinî nüfuzu, servet nüfuzu, feodal merkez olmadan genel nüfuzlar ile halka hâkim mevkie gelen kişilerin, ailelerinin, zümrelerin bir iktidar vasıtası olma niteliğini kazanmıştır. Bu, siyasetin; halk temelinden kopup, aile, dinî merkez, servet, feodal beylik gibi, temellere dayanmasından ibarettir. Çok partili demokrasimizi zaman zaman ağır buhranlara sürükleyen bu hastalığımızı hep birlikte kabul etmekten çekinmiyelim. İşte bugün Siyasi Partiler Kanunumuzda kabul edeceğimiz bâzı esaslar;

mahallî feodal beyliklerin elinden partileri ve politikayı alarak halka maalemetek ve bu suretle Meclis - halk ayniyetini temin etmek yolunu açabilecektir.

Sayın arkadaşlarım ;

Arz ettiğim bu umumi görüşlerin ışığı altında, Siyasi partiler kanunu tasarısında kabul ettiğimiz ve grup olarak müdafaa edeceğimiz esasları belirtmek istiyorum :

1. Tasarı, siyasi partileri başarılı bir şekilde tarif etmektedir. Siyasi partilerin seçimler yolu ile âmme hayatına müessir olacaklarının bilhassa belirtilmesi yerinde olmuştur. Nitekim; Alman Anayasa Mahkemesi de, partiler halk oyununun belirmesinde, «bir anayasa organı görevini yerine getirmek suretiyle Anayasa yapısının zarurî faktörleri durumundadır.» İctihadında bulunmak suretiyle aynı prensibi benimsemiştir. Modern anayasalardan Federal Alman Anayasasının 21 nci maddesi ile 1958 Fransız Anayasasının 4 ncu maddesi de siyasi partilerin seçim yolu ile halk iradesinin izharına hizmet edecekleri hükümlerini vaz'etmişlerdir.

Tarifte benimsendiğimiz bir diğer husus da, siyasi partilerin belli görüşleri olacağı hususudur. Esbabı mucibede gayet güzel olarak ifade edildiği veçhile, siyasi partilerin görüşleri dogmatik, felsefî görüşler değildir. Esasen çağımızda umumiyetle siyasi partiler dogmatik görüşlere sahip bulunmamakta, her memleketin kendine has meseleleri için çeşitli hal tarzları tesbit edilmekte ve halkın tercihi bunlar arasında olmaktadır. Ancak, siyasi partiler, halkın tercih hakkını kullanabilmesi için, hal tarzları hususunda belli görüşlerini tesbit etmelidirler. Bilhassa, memleketimiz bakımından bugün bu bir zaruret halindedir.

2. Siyasi partilerin, biraz önce arz ettiğimiz, oligarşik hüviyetlerinden sıyrılmaları, teşkilâtın aşağıdan yukarıya doğru demokratik usullerle kurulması esaslarının kabulü ile olacaktır. Parti içi seçimlerinde gizli oy, kongrelerde delege sayısının tahdidi gibi hükümleri bu sebeple tasvibetmekteyiz.

3. Parlâmento üyeliği için seçilecek parti adaylarının seçimine, bütün partilerin iştirakini temin eden ve bu seçimleri adlî teminat altına alan «ön seçim» müessesesini ısrarla müda-

faa edeceğiz. Bu sistemin tatbikat zorlukları, temin edeceği faydalar karşısında tevcih edilmelidir.

4. Halen «merkez kontenjantı» diye adlandırılan, muayyen nisbette adayların demokratik bir usulle tasarıda «merkez yoklaması» müessesesi ile tesbitini tasvibetmekteyiz. Bugün Devlet idaresi, bir «teknokrazi» ye doğru kaymaktadır. Parlâmentolar, ekonomik ve malî birtakım teknik teşriî tasarruflarda bulunmak medburiyetindedir. Parlâmentoların bu konularda muhtaç bulunduğu teknik elemanlara sahibolabilmeleri için, merkez yoklaması müessesesinin işlenmesi bir zarurettir.

5. Anayasamız, biraz evvel izah ettiğimiz hükümleri ile, partilerin yapamayacakları faaliyeti umumi olarak göstermiş ve aksine hareket eden siyasi partilerin «kapatılacaklarını» sarahaten ifade etmiştir.

Siyasi Partiler Kanununda partiler için yasak fiillerin gösterilmesi de Anayasa icabıdır. Yasak fiillerin müeyyidesi olan «kapatma» yı bir ceza müeyyidesi sayarsak, Siyasi Partiler Kanununda belli edilen fiillerin işlenmesini suç olarak kabul etmemiz lâzımdır. Binnetice Anayasamızın, siyasi partiler konusunda hükmi şahsiyetin cezai sorumluluğunu kabul ettiği de bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anayasamızın 8 nci maddesine göre; «Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır»

Siyasi partiler, şahıs olarak bu temel kurallara elbette uymak medburiyetindedirler. Ayrıca, Anayasamızda esasları tesbit edilen siyasi rejim, kendini tahribedecek faaliyete elbette müsahhakâr olamayacaktır. Bu sebeple, parti yasaklamaları olarak tesbit edilen hükümleri de benimsediğimizi ifade etmek isterim.

Muhterem arkadaşlarım;

Siyasi partiler kanunu tasarısı hakkında umumi görüşlerimizi belirtmiş bulunuyoruz. Sözlerimi bitirmeden evvel, bu kanunun tanzih ettiği konunun ehemmiyetini tekrar ifade etmek isterim.

Bir yabancı hukukçunun söylediği gibi, «siyasi partiler vatandaşın siyasi terbiyesi görevini omuzlarında taşımaktadırlar. Partilerin

iflâs ettiği, şiddetli bir millî buhranın başgösterdiği yerle siyasi ödevler çaresizlik sebebiyle Orduya ve Devlet brokراسisine kalmaktadır.» Böyle bir tehlikeyi önlemek için de bu kanunun bir an evvel çıkması zarurettir.

Biz, Yüksek Heyetinizin, izah ettiğimiz gerçeklere süratle nüfuz ettiğini ve iki seneyi mütevaciz bir zamandan beri sarf ettiği emsalsiz mesai ile demokratik rejimimize büyük mesafeler kazandırdığına da inananlarız. Zaten zaman zaman yükselen umutsuzluk seslerine karşı, Parlâmento en doğru yolu seçerek, faaliyeti ve eserleri ile cevap vermektedir. Bu noktada Bernard Lewis'in şu sözlerini tekrarlayarak konuşmama son vereceğim :

«Türkler, kendilerinde demokratik idare tarzını becermelerine engel olan bir eksiklik bulunduğunu kabule başladılar. Ancak bunlar demokrasinin yerleşmesini sağlayacak gelecek değişikliklerinin öteki memleketlerde de bir gecede vuku bulmadığını, hayli zaman aldığını unutmamalıdır.»

Grupum adına hepinizi hürmetle selâmlarım, arkadaşlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi Grubu adına Sayın Faruk Küreli.

C. K. M. P. GRUPU ADINA FARUK KÜRELİ (Çorum) — Yüce Meclisin sayın üyeleri, yüksek huzurlarına gelmiş bulunan Siyasi Partiler Kanun teklifi ve tasarıları hakkında C. K. M. P. düşüncelerini ifade etmeye çalışacağım. Anayasamızın 57 nci maddesinde kanunla düzenleneceği tasrih ve geçici 7 nci maddesinde iki yıl içinde tedvini emredilen ehemmiyetli kanunlardan bir tanesinin daha görüşülmeye başlanmasını geç kalmış da olsa, demokratik yapımızın inşasına mâruf hayırlı bir gayret olarak mütalâa ediyor, emeği geçenlere şükranlarımızı arz ediyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, hemen tasarının tetkikine geçmeden önce siyasi parti müessesesinin gelişip vücut bulmasına, gaye ve ehemmiyetine tarihin oluşu içerisinde bir göz atmak istiyoruz. Bilinceği üzere, beşer düşündüğü için diğer yaratıklardan mümtaz bir varlık, demokratik rejim ise hür tefekkür üzerine hına edildiği için diğer rejimlerden daha insanî daha üstün ve şerefli. Halk idarelerinde nevama vatandaş hem hükümdar, hem tebadır. Bu sebepledir ki,

demokratik rejimin felsefesinde beşerin düşünme hasleti yatar ve demokratik rejim toplumu da kişiyi de haysiyetli ve şahsiyetli kılar. Şüphe yoktur ki, normal demokrasi, doğrudan demokrasidir. Bu demokrasi şeklinde vatandaş itaatkârı olacağı kanunu bizzat kendisi yapar. Fakat şehir devletlerinin bu ideal idare şekli, tarihin yapraklarında tatlı bir hatıradan ibarettir.

Ülkelerin büyümesi, nüfusun artışı, coğrafi yayılış milletin iadesini izhar için temlikî demokrasiyi zaruri kılmış, o günden sonradır ki, millet ile mümessilleri arasındaki münasebet muğlak, girift ve ehemmiyetli bir mesele olagelmıştır. Bu vekâletin mâna ve mahiyeti hudut ve şumulü asırlar boyu münakaşa konusu olmuştur.

Bir zamanlar vekilin, müekkil ne isterse onu robotlar gibi yapması lâzımgeldiğine inanılmış, zaman olmuş vekilin hiçbir kayda tâbi olmadan halkın düşünce ve duygularından mücerret tam bir serbestiye sahip olduğu zan olunmuştur.

Bu güç görüşlerden bir tanesine iltifat etmenin ya halkı, ya da onun vekilini haysiyet şiken bir duruma düşüreceği hakikatına varılarak, bu tarz müfrit düşünceler bir itidal vasatında sulh ve sükûna varmışlardır.

Sayın arkadaşlarım.

Bu tarihi münakaşa, millet ile vekilinin duygu ve düşünceleri arasındaki farklardan hattâ tezatlardan ileri gelmiş iradeî milliyenin tahakkuk ve tecellisi şüphe ile karşılanmış hattâ çeşitli millî irade anlayışları ileri sürülmüştür.

Asırlar boyunca devam edegelen bu ihtilâl ve ihtilâfları yine beşerin akli halletmeye muktedir olmuştur. Şöyleki:

(Millet vekâletine namzet olanlar, memleket ve milletin müstakbel idaresi hakkında düşüncelerini peşinen halka arz ederler bu düşünceleri ilerideki tutumlarının statüsü olur. Halk da bunu beğendiği nisbette oy verirse, millet ile vekilinin ihtilâf ve tezadı bertaraf edilmiş olur) mealindeki düşünce hâkimiyetini tesis etmiştir.

İşte, bu merhaleye gelindikten sonradır ki, siyasi düşünce ve duyguları birbirinin aynı olan kişiler birer takım teşkil etmişler partiler, bu safhada doğmuştur.

Zamanımızda siyasi parti (düşünceden) doktrine, histen menfaate kadar duygu ve düşünce-

leri umumi hatları itibariyle aynı olan kimselerin taazzuv etmesi dermekleşmesi) demektir. Gayeleri ise iktidardır, ilk hedef halkoyunun asgari yüzde ellibirini almaktır.

Bu mücadele muayyen devrelerde tekrarlanır, bu devreler seçim günleridir. Seçim günlerinde iktidar alınır, satılır. Vatandaşın itibarlı günleridir bu günler. Vakitlerde bulunulur, halkın hayalhanesinde kâşâneler kurulur. Bu mücadele kişilerin değil, partilerin mücadelesidir. Şahıslar büyük nisbette, parti potasında erirler. Halkta umumiyetle şahıslara değil, partilere oy verir.

Hulâsa halk idarelerinde, partiler, millet ve memleket hayatında büyük hizmetler ve tesirler icra eden, Anayasamızın tâbiri ile demokratik rejimin zaruri ve vazgeçilmez organlarıdır.

Bir memleketin siyasi hayatında bu derece hayati fonksiyon ifa eden partilerin, 17 senelik çok partili hayatımıza bir göz atarsak iyi bir imtihan verdiklerini ifade etmek maalesef zordur.

İşte önümüze gelmiş bulunan bu tasarı ile mâzinin istismarlarına, mesuliyetsiz davranışlarına, parti içi oyunlara, menşei şüpheli harcamalara, parti içi dikta heveslerine, hülâsa her türlü dejenerasyona son vermek, buna mukabil, başta devlet ve milletin bütünlüğünün, daha sonra Cumhuriyet ve inkılâplarımızın korunmasının ve politikanın şerefli bir meşgale haline getirilmek istendiğinin hedef tutulduğu sarahatle müşahede edilmektedir. Bu ulvî gayesi ve gerekçesi dolayısıyla genel olarak tasarımı tasvibediyoruz. Ancak bu tasarı aynen kanunlaşsa dahi gayelerinin tamamen tahakkuk etmiyeceğine kaaniiz. Zira :

İçtimai faaliyetler yalnız başına kanunla ke-mal seviyesine çıkarılamaz. Bu sahada iyi bir kanundan çok, iyi politikacıya, rejime âşık, memleket ve milletini seven idealist bir kadroya şidetle muhtac olduğumuzu ifade etmek isteriz. Türk Milletinin sağduyusu, vicdan ve iz'anı ile demokratik rejimi tahsillinden daha iyi anladığına kaaniiz. Ondan birtakım kötülükler müşahede ediyorsak, hiç şüphe olunmasın ki örneği ah-lâksız tahsilliden gelmiştir.

Partilerin demokratik rejimin tarihî tekâmülü içerisindeki seyrine, ehemmiyet ve mesuliyetlerine böylece temas ettikten sonra umumiyetle tasvibettiğimizi ifade ettiğimiz tasarının noksan,

kifayetsiz, fazla bulduğumuz taraflarını ortaya koymaya gayret edeceğiz.

Evvelâ partilerin hukuk ve statüsünü tanzim eden bu bahiste ana kod mahiyetindeki böyle bir kanunun adeta bir parti tüzüğü gibi teferruata-inmesini uygun mütalâa etmediğimizi ifade etmek isteriz.

Saniyen, merkez karar organı, parti görevlisi gibi bugüne kadar ne dernekler mevzuatımızda, ne de partiler tüzüklerinde müstamel olmayan, kulağa yabancı bâzı terimlerin tasarıdan çıkartılması ve yerine alışılmış tâbirlerin getirilmesi mütalâasındayız.

Milletvekilleri Seçim Kanunu, Cemiyetler Kanunu, Sendikalar Kanunu, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki Kanun, Vicdan ve toplanma hürriyetinin korunması hakkındaki Kanun gibi birçok kanunların, bu tasarıya ilâve edilen, (Değiştirilen, uygulanmayan ve kaldırılan hükümler) başlığını taşıyan bir kısımda tadilini tedvin tekniğine ve kanun sistematığına uygun bulmuyoruz.

Tasarı bir ön seçim müessesesi getirmiş bulunmaktadır. Filhakika bu müessese yoklamaya sıhhat, hilelere nihayet ve adaylara itimat telkin edecektir. Fakat bütün bunlardan çok daha mühim olarak, politikacıları, teşkilâtın zebunu olmaktan kurtaracak şerefli bir mevkie yükseltecek, ve rejimin espirisine de uygun olarak ayrıca, seçenle seçilen arasındaki mesafeyi kapatacaktır. Bütün bu isabetine rağmen, ön seçimlerin son seçimler gibi adaylara, köylere kadar teşmili zaruri bir faaliyet ve külfet tahmil edecek ve partilerin karşı partiler adaylarına birtakım oyunlar ve saboteler yapmasını da önliyecektir. Tatbikattan da mülhem olarak ilerde ıslah edileceği ümidiyle bu müesseseyi, politikaya vakar getireceği için gönülden tasvibediyoruz.

Değerli arkadaşlarım,

Yeni tasarının parti yoklamaları kadar mühim olan, en salâhiyetli organların seçilmesi de dâhil mühim fonksiyonları bulunan, genel kongrelerin hâkimler eliyle veya onların nezaretinde icrasını derpiş etmemiş bulunmasını ehemmiyetli bir noksanlık olarak mütalâa ediyoruz.

Tasarının üyelik hukuku ile alâkalı olarak ihdas ettiği bir duruma da dokunmadan geçmiyeceğiz. Tasarıya göre, aidatlarını ödiyen üyeler hem seçecek hem de seçilmek hukukuna sahibolacaktır. Aidatlarını ödemiyeenler ise, parti içi se-

çimlerde oy kullanacak, fakat kendisi kademele-re seçilemeyecektir. Filhakika aidat üyeliğinin malî mükellefiyetlerindedir. Üyelerin bu vecibeye riayetleri elzemdir. Hattâ bundan dolayı ihraçedilmeleri dahi caizdir. Fakat üyelik sıfatı devam ettiği halde, parti kademelerinde vazife alabilmek hakkını takyit kanaatimizce hem antidemokratiktir, hem de Cemiyetler Kanunu ve Medeni Kanun hükümleri ile teessüs etmiş teamüle de muğayirdir. Maksat partilerin malî durumlarını takviye ve tarsin ise, milletin topyekûn maddî ve mâneyi hayatına böylesine müessir rol sahibi organlara devletçe yardım yapılmasının daha isabetli bir yol olduğu kanaatindeyiz.

Sevgili arkadaşlarım, çok mühim telâkki ettiğimiz merkez kontenjanı müessesesine de kısaca dokunacağız.

Siyasi partiler, kabul etmek lâzımdır ki, asıl ve müessir fonksiyonlarını parlâmentolarda icra ederler, bu itibarla, partiyi sevkü idare edenlerin kuvvetli bir kadro halinde meclislere girmek hususundaki arzularını mâkul ve muhterem karşılamak lâzımdır. Ancak tatbikatta bu müessesenin merkeze hulûs çakanları himaye etmek istikametinde kullanıldığı da bir vâkıdır.

Müessesenin maksadına hizmet edebilmesi, fakat bir merkez hakimiyeti de yaratmaması için, merkez kontenjanına tatbik edilecek oranın tam milletvekili veya senatör adedine değil, o partinin seçime girdiği illerin milletvekili ve senatör adedi yekûnuna tatbik edilmesi isabetli olur kanaatindeyiz.

Aziz arkadaşlarım, mühimce telâkki ettiğimiz noktalara temas etmiş bulunuyoruz, teferruat teşkil eden hususlara maddelerin müzakeresi sırasında müdahale edeceğimizi ifade ederken, tasarının millete ve memlekete dürüst, vakarlı bir seçim havası getirmesini temenni eder grubumun, Yüce Meclise saygılarını sunarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Adalet Partisi Grubu adına Sayın Ali Naili Erdem.

A. P. GRUPU ADINA ALİ NAILİ ERDEM (İzmir)

Muhterem Milletvekilleri,

Örneğini başka memleketlerde görmediğimiz bir kanunun müzakeresine başlıyoruz. Kanun hakkındaki esas görüşlerimize geçmeden evvel kanun tasarısının Meclis gündemine gi-

rinciye kadar takibettiği yolun, konunun ehemmiyeti ile mütenasip olmadığına işaret etmek istiyorum.

Anayasamız kadar ehemmiyetli olduğu bir çok kere bu kürsüden belirtilen kanunun yalnızca Hükümetin program ve görüşlerini ihtiva eden bir kanun mahiyetinde olmadığı düşünülerek hazırlanmasında muhalefet partilerinin fikirlerini almak, konunun ehemmiyeti kadar nezaket ve müamele icabı idi. Bu yapılmamış ve üstelik herhangi bir ilmi incelemeye de lüzum görülmiyerek ve dahası normal komisyonlardan geçmeden üyelerinin üçte biri muhalif bir geçici komisyon raporu ile yüksek heyetinize sunulmuştur. Gerekçede tesbit ettiğimiz gibi böyle bir kanuna Federal Almanya'da ihtiyaç duyulmuş ve bu sebeple de Anayasalarımıza bir madde halinde getirilmiştir. Maddenin temel direktifine rağmen bu kanunun çıkarılmadığını sadece siyasi ilimler Âme Hukuku profesörleriyle, felsefe, sosyoloji ve tarih uzmanlarından müteşekkil 18 kişilik bir ilim heyeti tarafından bir sene yedi aylık bir çalışma sonunda sadece bir rapor hazırlanabildiğini görmekteyiz. Diğer demokratik devletlerin bâzılarında münhasıran siyasi partilerin malî bütçelerine ait bâzi kanunların mevcud olduğu ve fakat bu kanunların da tatbikatta işlemediği bir vakiadır. Böylece meselenin ehemmiyeti ve konunun bir kanun haline getirilmesinin güçlüğü kendiliğinden ortaya çıkmış bulunmaktadır.

Muhterem Milletvekilleri,

Bu kanunda siyasi partileri bilgi, şuur ve basiretin kontrolü altında tutarak, siyasi menfaat ve tehevvir dalgalarının esiri olmaktan kurtarmaya çalışacak ve bunun neticesinde de siyasi partilerin gelişmelerini sağlayarak körpe demokrasimizi kökleştireceğiz. Bu itibarla bir milletin hayati devlet ve toplum yapısı ile sıkı sıkıya alakalı olan bu kanun üzerindeki hassasiyetimizin büyük olacağı tabiidir. Ancak hassasiyetimizin tevdi ettiği endişelerin izalesini de Anayasamızda aramamız zaruretine kaaniz. Kanun gerekçesinde bu endişeler tadadolumurken Anayasanın ruh ve mânasına sadık kalınmanın, en doğru yol olduğu belirtildiği ve bizler de bu anlayışı katıyetle benimsediğimiz halde maddeleri tatlilik etmeye başladığımızda bu

anlayıştan ayrıldığımızı ve Anayasaya aykırı bir görüşe girerek maddelerin tedvin edildiğini üzülerek görmekteyiz. Bu aykırılığı muhtelif sebeplerde arıyacağımız gibi kanun hazırlayıcıların her meselede bir itimatsızlığı öngörmesinde de arıyabiliriz. Bu veya bunların dışında sebepler de olabilir. Yalnız belli olan odur ki, mezkûr kanunun Anayasaya uygun ve Anayasanın hürriyet anlayışına muvazi tedvin edilmediğidir. Burada bir kaç örnek vermekle yetineceğiz :

1. Anayasamızın 56 ncı maddesi (Siyasi parti kurmak) hakkını vatandaşlara tanıdığı ve bunu temel haklardan saydığı halde tasarrufların 6 ncı maddesi her vatandaşa tanınan bu hakkı bir tarafa iterek, siyasi parti kurmayı belli şartları uhdesinde toplananlara verdiğini ve bunun neticesinde de Anayasanın sarih ve âmîr hükmünün ihlâl edildiğini görmekteyiz.

2. Siyasi partilerin hukukî düzenini aşğıdan yukarıya doğru düzenlemenin zarureti gerekçede belirtildiği halde, maddelerde bu görüşün terk edildiğini ve siyasi partilerin hukukî yapısının zirveden kaideye doğru tesbit ve tanzim edildiğini ve böylece siyasi parti üst organlarının bir nevi diktasının tahakkuk ettirilmesi istendiğini müşahade etmekteyiz.

3. Gerekçede bütün dikkat ve ihtimama rağmen, siyasi partiler için (Bir tip statü) meydana getirilmesinden kaçınılmasına rağmen maddelerde bundan kaçınılmadığını ve bir tip statünün teşekkül ettirildiğini keza görmekteyiz.

4. Genel kongrelerin siyasi partilerin en yüksek karar organı olduğu sarahaten belirtildiği halde yetkileri otokratik bir sistem anlayışı içinde daraltılmıştır ki, en tipik misai merkez aklaylığının mevcudiyetidir.

Muhterem Milletvekilleri,

Bizler, bir siyasi partiler kanunu çıkarılması zorunluğuna inançla, Anayasanın sarih hükmünün yerine getirilmesini istemekteyiz. Ancak konuşmalarımızın başında da kısaca belirttiğimiz gibi yarının siyasi hayatını çizecek ve onun olgunlaşmasını sağlayacak böyle bir kanunun dayanacağı mesnetlerin iyi, doğru ve tam olarak tesbit etmenin şart ve zaruri olduğuna inanmaktayız. Tasarıda bu mesnetlerin tayin ve tesbitte hataya düşüldüğü gibi,

teferruata girildiğini de görmekteyiz. Tasarının bu derece uzun olmasının sebebi, uzun bir metni kütü niyetlileri, kısa yazılmış bir metinden daha fazla düşündüreceği ve onların kanuna aykırı davranma cesaretini bir hayli kıracağı mülahazası ile, bu mülahaza bizi maddelerde israfa götürmemeliydi. O kadar ki, bir çok maddeler, mükerrer olduğu gibi, diğer birçok maddeler Anayasada aymen vardır. Kazüistik bir metodun tipik bir örneği olan tasarının bu şekli ile kabulü halinde hiçbir siyasi teşekkül kendine ait bir tüzük yapılmasını düşünmeyeceği gibi böyle bir tüzüğün eksikliğini dahi hissetmeyecektir.

Tasarının 3 ncu kısmı, bir çok endişeleri birlikte getirmektedir. Demokratik rejim içinde elbette vatandaş siyasi partilerin ve siyasi teşkilâtın ne suretle finanse edildiğini bilme hakkına sahiptir. Ancak, demokratik Hükümetlerde oyların gizliliği kabul edildiğine göre, siyasi partilerin en küçük kademesinden itibaren aldıkları malî yardımları açıklamaya mecbur etmek, bir yandan yardımda bulunan vatandaşları ve firmaların isimlerinin açıklanmasını neticesini intacedecek, diğer taraftan o siyasi teşkilâtın kimselerden müteşekkil olduğunu meydana çıkaracaktır. Bunun neticesinde bir çok buhranların doğmasına sebebiyet vereceğini ve partilerin karşılıklı şantajlara sürüklenebileceğini, bugüne kadar yapılmış bir çok anket parlamenterlerde tesbit etmiş bulunmaktayız. Burada siyasi partilerin malî güçlerinin etkâri umumiyeye olmayıp, Anayasa Mahkemesine açıklanacağı, ve bu sebeple de herhangi bir mahzurun olamayacağı söylenebilir. Ancak tasarının üçüncü kısmının tetkikinde böyle bir cevabın doğru olmadığını ve meselenin işaret ettiğimiz mahzurları muhtevî bulunduğunu görmekteyiz. Bu sebeple siyasi partilerin Anayasa Mahkemesine ne suretle hesap verecekleri hususunun demokratik esaslara uygun olarak tespiti şart ve zaruridir. Bu zaruret demokrasi rejiminin tabiatının yüksekliğinden gelmektedir. Mesele üzerinde hassasiyetle durmamızın partilere demokratik rejimin temin ettiği âzami hürriyet ve hareket serbestliğini ihlâl etmeyecek tedbirleri bulmadan yüksek heyetinize yardımcı olma düşüncesinden ibarettir.

Muhterem milletvekilleri,

Tasarının göze batan hususlarından birisi

de getirdiği cezaî müeyyideleri ile 4 ncü kısım. Anayasamızın 57 ncü maddesinden mülhem olarak tedvin edilmesi lüzumu görülen siyasi partiler kanunu hazırlanmasında, Anayasamızın kanun vâzına tahvil ettiği vazifelin mahiyet ve şümülünü iyice tesbit etmek ve bu kanunla alâkalı maddeberini maksadını aşmamak gerektiği hususunu konuşmamız sırasında belirtmiştik. Anayasamızın temel haklar ve ödevler kısmını teşkil eden 10 - 62 ncü maddeleri arasında yer alan 29 ve 56 ncü maddeler dernek kurmayı ve siyasi parti teşkilini vatandaşın temel hakları arasına almış ve geniş mânada kuruluş ve işleyişinde serbestliği tanımıştır. Sadece derneklerin kamu düzeni ve genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlandırabileceğini tesbit eden Anayasamız 57 ncü madde ile de,

A) Demokratik, lâik Cumhuriyet ilkelerine,

B) Ülke ve millet bölünmezliğine uymak mecburiyetini koymuş, bunlara uymayan siyasi partilerin temelli kapatılabileceğini,

C) 19 ncu madde ile de «Kimse Devletin sosyal, iktisadi, siyasi veyahut hukukî temel düzenin kısmen olsa bile din kurallarına dayandırmaya veya siyasi veya şahsi çıkar veya nüfuz amacı ile her ne suretle olursa olsun dinî veya din duygularını, dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez, kötüye kullanamaz» denilmekte ve bu hükümlere aykırı hareket halinde de derneklerin mahkemelerce siyasi partilerinde Anayasa Mahkemesince kapatılacağını emretmektedir.

Demek oluyor ki, siyasi partileri sınırlayan Anayasamızın emredici hükümleri bunlardan ibarettir. Aynı Anayasanın, siyasi partilerin teşkilini temel haklardan saymış, ister iktidarda, ister muhalefette olsun demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsuru kabul etmişlerdir. Şu izahatımıza göre tasarının genel gerekçesinde de tesbit edildiği gibi siyasi partiler rejiminin düzenlenmesinde kanun yapıcıya hudutsuz bir salâhiyet ve genişlik kabul edilmemiştir. Şu hale göre tedvin edilecek bir siyasi partiler kanunda :

A) Siyasi parti teşkilinin temel haklardan olduğu, ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, siyasi partilerin demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları oldukları,

B) Anayasamızın siyasi partilere ilişkin emredici hükümleri, taşıyan 19,56 ve 57 nci maddeleri,

C) Siyasi partilerin Devlet hayatında oynadıkları müstesna rol millî iradenin teşkilinde başlıca vasıta oldukları dikkate alınarak parti içi iradenin hür bir şekilde işlemesi, parti organ ve mercilerinin hür iradeye göre vazife almalarının temini hususları yer almaktadır.

Tesbit edilen bu esasların dışına çıkmak, Anayasanın kanun vâzının verdiği yetkiyi aşmak, çok partili demokratik rejimin inkişafına mâni olur. Genel gerekçede bu esaslara temas edilmiş olmasına rağmen siyasi partilerin faaliyetini yasaklayan 4 ncü kısımda hükümlerin açıklığa kavuşturulması, esbabı mucibe ile Anayasamızın siyasi parti yasakları ile hiçde alâkalanmadığı birçok maddelerin yer alması, Anayasanın ruh ve mânasına aykırıdır.

İzah etmeye çalıştığımız sebepler muvacehesinde bu kısma ait maddelerin aynen kabulü halinde (Siyasi partilerin demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları) olma düşüncesi mücerret bir fikir halinde kalmaya mahkûm edilecektir. Şu hale göre mesnedimizin evvel ve ahir Anayasa olduğunu kabul ederek tasarının tam ve mükemmel olmadığını ve bu bakımdan kanunun Hükümetçe geri alınarak bir daha esashı tetkikata tabi tutulmasını ve üniversitelerden teşkil edilecek ilmî heyetler marifetiyle bir süzgeçten geçirildikten sonra Yüksek Meclise sunulmasında zaruret görmekteyiz.

Adalet Partisi Grubu adına Yüksek Heyetinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Adına Sayın Çelikbaş.

C. H. P. GRUPU ADINA FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; şu ana kadar konuşan değerli grup sözcüleri arkadaşlarımızdan, Millet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımızla Adalet Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımız tasarının daha iyi hazırlanabilmesini temin maksadiyle komisyona iadesinden bahsetmiştir veya Hükümetçe alınmasını istemişlerdir.

Hâfızam beni aldatmıyorsa, bu tasarı bundan on gün kadar önce Adalet Partisi Grup Başkanvekillerinden bir arkadaşın imzası ile, gündeme

alınmak maksadiyle, bir takrir Riyasete sunulmuş ve hattâ gündeme alınmıştı. (Soldan gürültüler) Sabrediniz! Lûtfedin arz edeyim. Gündeme alınmış bir mevzuun, hele Geçici Komisyon da tetkik edildiği mülâhazasıyla ve normal komisyonlardan geçmesi suretiyle tekemmül ettirilmesini talebetmek - itiraf edeyim ki - bugüne kadar Meclis teamüllerinde raslanan usullerden değildir. Çünkü, Meclis teamüllerinde, en mühim tasarıların dahi geçici komisyonlarda hazırlanıp, gündeme alınıp müzakere edildiği pek çok oldu. Bu bakımdan huzuruza geliş şekli hakkında bir tenkid serd etmek doğru olmaz kanaatini taşıyoruz.

İkinci olarak dediler ki, ilim heyetlerinden de geçerek tekemmül ettirsin, Hükümet. Muhterem arkadaşlarım, hepimiz memleketin siyasi hayatında muayyen yıllar içinde vatandaşlarla beraber geniş tecrübeier edindik. Pek yakın zamanda memleketimizde çok partili hayat 20 yılını idrak etmiş bulunacaktır. Bir nesle yakın bir zamandır. Bu itibarla tasarımı hazırlayan arkadaşlarımız, yani komisyonda vazife gören arkadaşlarımız ve Hükümette vazifeli bulunanların, bir yandan memleketin geçirdiği yakın mâzinin ilham ettiği şartlar ve almamasını lüzumlu gördüğü tedbirlerden, beri taraftan siyaset ilminin bugüne kadar ortaya koyduğu siyasi partilerle alâkalı literatürden ve başka memleketlerin anayasalarıyla geçirdiği tecrübelerden faydalanmak suretiyle hazırlanmış oldukları bir tasarı artık Meclisin normal çalışma tarzına göre huzuruza geldikten sonra, bunun tekemmülünü iki meclisli bir parlâmentoda evvelâ birinci mecliste, saniyen ikinci mecliste beklemek ve öyle yapmak zarureti aşikâr olur. Birçok hatip arkadaşım ifade ettiler, komisyonda imza koyan arkadaşlarımıza da baktım, Adalet Partiden tecrübeli, değerli arkadaşlarımız sadece muayyen maddelere muhalefetleri hakkında şerhleri var; ana kanunun daha müttekâmil hale getirilmesi için biraz daha uzun bir tetkika tabi tutulması hakkında bir hükme, bir muhalefet şerhine raslamadım. Bu sebeple arkadaşlarımızın kendi aralarında bulunan değerli üyelerin de katıldığı Geçici Komisyon da huzuruza sunulacak bir hale gelmiş bulunmaktadır. Şu veya bu şekilde bunun tehirine sebebiyet vermek memleketin içinde bulunduğu şartlara göre icaplı ve uygun bir hareket tarzı olmayacaktır. Niçin olmayacak-

tır? Muhterem arkadaşlarım, memleketin yakın mâzisinde demokratik düzeni en ileri seviyeye kuracağız, diyen bir siyasi teşekkülün demokratik nizamı kendi bünyesi içinde ve memleket hayatında nasıl yer ile yeksan ettiği bütün vatandaşların zihinlerinde yaşamaktadır. Yine memleketin içerisinde bunlara karşı alınması lâzımgelen tedbirler, vatandaşların kâffesince bilinen tedbirlerdir. Bu itibarla memleketimizin geçirdiği hayat, artık iki yıl içerisinde çıkarılması Anayasa gereğince zaruri olan ve Anayasanın işleyişinde bir numaralı mevkiî işgal edecek olan siyasi partilerle alâkalı tasarrufların, daha bir müddet gecikmesine asla mütehammil değildir. Takdir buyurursunuz, bizim Anayasamızda referanduma müracaat, diye bir şey yoktur. Anayasa Mahkemesi gibi bir mahkemeye dahi şu veya bu istikameti vermek meclislerde vazife alan siyasi partilerin davranışlarıyla alâkalıdır. Böylesine ehemmiyetli bir tasarıyı nasıl olsa iki yıl geciktirilmiş, daha mütekâmil hale gelsin (hangi noktalarda gelsin, söylediler, buna da cevaplarımı arz edeceğim) düşüncesiyle işi daha da uzatmakta memleketin umumi menfaati ve Türkiye'nin selâmeti bakımından mahzur vardır, fayda yoktur, arkadaşlar.

Muhterem arkadaşlarım, Almanya'nın bünyesi federal bir devlet bünyesidir. Federal bir devletle tek bir devletin siyasi organizasyonu aynı değildir, bu bir... Federal Almanya'da bu kanunun çıkması muayyen bir müddetle kayıt altına alınmamıştır, bu iki... Üçüncüsü; eğer Türkiye'de siyasi partilerin gerek muayyen noktalarda kendi bünyelerini tanzim etmek için, gerekse Türk topluma karşı tüzüklerine, programlarına göre davranışlarını Anayasanın murakabesine tabi tutmanın mahzuru vardır diyen arkadaş varsa buraya gelir konuşur. Türkiye'de geçen tecrübelerden sonra, bir avuç insanın bir partiye her çeşit murakabeden âzade tutup sonunda memleketi felâkete sürüklediğini cümlemiz yaşamışken, sadece buna mâni olmanın hükümlerini getirmiş olsaydı dahi bu tasarı süratle çıkarılması lâzımgelen mühim bir tasarı karakterini taşırdı, arkadaşlar. Bu sebeple asla gecikmeye tahammülü yoktur. Gecikme esbabının ne noktalardan ne mâkul sebeplerle getirilebileceğini takrirler ortaya geldiğinde o zaman göreceğiz. Ve vatandaşlarımız gerçeklerle o zaman daha yakından temas imkânını bulacaklardır. Yani maksadımız, niyeti-

miz nedir, o zaman öğreneceğiz arkadaşlar. Şimdi bu kararla yetiniyorum. Şu halde C. H. P. Meclis Grubunun görüşüne göre, tıpkı fevkalâde güzel teşhislerle daha evvel konuşmuş olan Y. T. P. Grubu Sözcüsü Sayın Apaydın'ın ve yine C. K. M. P. Grubu adına konuşan değerli arkadaşımız Faruk Küreli'nin beyanlarına tamamen uyarak Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu bu tasarrufların geciktirilmemesi lüzumunda ittifak halindedir. Ve bunun memleket için huzur getireci bir tasarı olacağı kanaatini taşımaktadır.

Memleketimizde unutmayınız ki, siyasi partilere, siyaset adamlarına ve hattâ Umumi Heyetinizin teşkil ettiği Meclisin çalışma tarzı dolayısıyla bu çalışma tarzının aleyhinde vaziyet almış akımlar mevcuttur arkadaşlar. Buna göre tedbir almak, buna karşı siyasi partilerin Anayasanın isteklerine uygun çalışır hale gelen teşekküller olduğunun delilini vermek bu tasarı ile mümkün olacaktır. Aksi takdirde işi savsakladığımızın bir delili de bu akımlara sahibolanların eline verilmiş olacaktır. Bunu da unutmamak lâzımdır. (Soldan gürültüler)

Muhterem arkadaşlarım; bir söyleyecekleri varsa burada çıkar söylerler, sözleri zabıtlara geçer, ileride lâzım olur.

BAŞKAN — Hatibin sözünü kesmeyiniz. Konuşmak isteyen söz alır ve konuşur.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Devamla) — İkinci bir noktayı nazar, bunu topyekûn cevaphyalım. Artık 9 Temmuz 1961 tarihini taşıyan ve ilk defa Türk siyasi hayatında yüce milletimizin tasvibine iktiran eden Anayasamıza göre artık Anayasaya mugayeret sözü ya Anayasayı bilmemezlikten veya hakikaten sepette pamuk olmamak yüzünden söylenecek fikre sahibolmamaktan ileri gelir.

Filhakika Anayasaya mugayeretin bir usulü yeni Anayasamızda yer almıştır. Pekâlâ, Anayasa hükümlerine göre kanunun hangi maddesi veya hükümünün Anayasaya mugayir olduğu iddiası ileri sürülüyorsa o usule uyarak Anayasa Mahkemesine müracaat edilir. Bu siyasi partiler hakkındaki kanun tasarruflarında olduğu gibi her mevzuat için böyledir. Artık Türkiye'de arkadaşlar, Anayasaya mugayeret konusu yeni mevzuatımız karşısında dile getirilmemek lâzımgelen mühim bir olaydır. Çünkü Türkiye'nin bugünkü nizam içerisinde böylesine ehemmiyetini kaybetmiş, meselelerle uğraşacak vakti kalmamıştır. Çok büyük

dâvalar millette hal tedbiri beklemektedir. Onun için kısaca Anayasaya aykırı gördüğünüz bir hüküm mü çıktı; Anayasamızda maddesi vardır, onun ittiba ederek mahkemeye müracaat edilir. (Gayet basittir. Bu tasarımı geciktirmek için veya müzakeresi sırasında işi uzatmak için artık Türk Parlamentosunda bir bahane olmamalıdır. (Bravo sesleri) Muhterem arkadaşlarım, memleketimizde demokratik düzenin yerleşmesi ve pürüzsüz işleminde samimî isek, ki ona inanıyoruz, bu siyasi partilere ait kanun tasarısı Muhterem Heyetinizin tamamlayıcı, tekemmül ettirici tadilleriyle bu rejimi yaşatmasında bir nolu rolü oynayacak müessese olacaktır arkadaşlar.

Bu bakımdan da biz bu işin geciktirilmesi lüzumuna inanmaktayız. Şimdi Sayın Ali Naili Erdem arkadaşımızın bâzı mülâhazalarına, bunların hepsine cevap vermiyeceğim, komisyon sözcüsü arkadaşlar elbette konuşacaklardır. Fakat kanunun maksadını aşan birtakım otokratik hükümler getiriyor, ve saire diye beyanlarda bulundular. Demin arz ettiğim kanunun maksadını aştığına dair gördüğünüz hükümlerin mercii Anayasa Mahkemesidir. Burası değil. Yalnız şunu söyleyeyim ki arkadaşlar Türkiye'de siyasi partilerin varidatı ile alâkalı hükümler sevk etmek, pürüzsüz olarak bu müesseseseyi Anayasanın murakabesine tabii tutmak memlekette dürüst bir idare kurmak, ahlâklılığı tarsin etmek bakımından da faydalıdır. Her partiye şu veya bu şekilde menfaat sağlıyan insanlar arasından öyleleri çıkabilir ki; verdiğinin mislini milletin sırtından geri almak ister arkadaşlar. Partiler siyasi iktidar mevkilerine geldiklerinde bunların zebunu olmamalıdır, arkadaşlar. Bu bakımdan varidatı ile alâkalı şeylerin kâffesi açık olmalıdır; parayı verecek, adı bilinmiyecek, ne demektir arkadaşlar? Bir siyasi partiye eğer yardım yapmak istiyorsak kanunun tâyin ettiği ölçüler içerisinde gurur duyarak yardım eder. Adı bilinmesin istiyorsa ilerde onun emsalini almak gibi bir maksadı, verirken anlaşılmış oldukları zahirdir arkadaşlar. Yalnız buna temas edip geçeceğim. Biz memleketimizin içinde bulunduğu şartlar bakımından mümkün olan süratle Muhterem Heyetinizin yapacağı tadillerle en mükemmel şekli almak suretiyle siyasi partiler hakkındaki kanun tasarısının kanunîyet kazanması lüzumuna ina-

nan bir grubolarak aldığımız kararlar grubumuz üyelerinin insan hakları, demokrasi prensipleri lâik Cumhuriyet, Devletin ülkesiyle ve milletiyle bölünmezliği ve Atatürk ilkelerinin tümüne uygunluğunu artırıcı Anayasamızın başlangıç kısmındaki prensiplere ve tamamlayıcı konuşmalar ve teklifler yapmak kayıt ve şartıyla üyelerimizi müzakerelerde serbest bırakmışızdır. Huzurunuzdan bu mâruzatımdan sonra ayrılır, teşekkürler ederim, arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon söz mü istiyor?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (İstanbul) — Evet efendim.

BAŞKAN — Buyurun.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ COŞKUN KIRCA (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, Yüce Meclisi teşkil eden sayın siyasi parti grup sözcülerinin konuşmaları sırasında savunmakla vazifeli bulunduğum bu tasarının bâzı temel esasları üzerinde pek ehemmiyetli fikirler ileri sürüldü. Grubu sözcülerinden hemen sonra muhterem grupların bu tasarının görüşülmesi sırasında takilbedecekleri hattı hareketle ilgili görüldüğü için bir iki hususa şimdiden huzurunuzda temas etmeyi vazife biliyorum.

Millet Partisi Grubu adına konuşan Sayın Akdoğan arkadaşımız, bu kanun Anayasamızın yedinci geçici maddesine tabidir. 7 nci geçici maddede konulan süre geçmiştir. Binaenaleyh, bundan sonra artık süreye tabii olmak diye bir konu yoktur. Bu kanunu, hattâ Geçici Komisyona değil, fakat benim bildiğime göre şimdiye kadar tatbik edilmemiş bir usule uyularak bütün havale edilmiş bulunduğu komisyonlardan yeniden geçirilmesinin uygun olduğunu söylediler. Muhterem arkadaşlar, huzurunuzda yedinci geçici maddenin mânası uzun uzadıya münakaşa edilmiştir. 7 nci geçici madde, parlâmentoya bir direktif verir. Bu direktifi vermesi demek, parlâmentonun bu geçici maddede şumuküne giren kanunları çıkarmak için kendi usulü dairesinde âzami hüsnüniyetle, âzami gayreti sarf etmesini gerektirir. Bu âzami hüsnüniyet, bu âzami gayretin sarf suretiyle gösterilmişse ve buna rağmen müddet geçmişse, ki şikkımızda bu husus varittir, o zaman bu Parlâmentoyu Anayasayı ihlâl etmiş

olmakla suçlamak mümkün değildir kanaatine öyle sanıyorum ki hep birlikte varmıştık.

Komisyonunuzun kanaati şudur ki; eğer müddet geçmişse, bu gibi kanunlar da Parlâmentonun bunları bir an evvel çıkarmak, evleviyetle vazifesi olmaktadır. Çünkü, Anayasanın 7 nci geçici maddesi böyle anlaşıldığına göre, âzami hüsnüniyeti, âzami gayreti göstermek suretiyle ortaya koymak vecibesinden Parlâmento kurtulmuş değildir.

İkinci bir motaya gelince: Dendi ki; böyle bir kanunun çıkması Almanya'da da bahis konusudur. Buna rağmen Almanya'da heyetler uzun boylu çalışmışlardır; bu konuda halâ bir kanun çıkmış değildir. Bizim aelemiz nedir?

Muhterem arkadaşlarım, Alman şıkkı ile, Türk şıkkı arasında bâzı farklar bulunduğunu, Alman Anayasasının ilgili maddesini okumak suretiyle huzurunuzda tahlil etmeye çalışacağım.

Almanya Anayasasının 21 nci maddesini aynen tercüme ederek söylüyorum. 1 nci bend: «Siyasi partiler, halkın siyasi iradesinin tekevvününe hizmet ederler. Bunların kurulması serbesttir. Bunların iç teşkilâtının demokratik prensiplere uydurulması lâzımdır. Siyasi partiler âmme huzurunda gelirlerinin kaynaklarını açıklamak zorundadırlar.»

İkinci bend: «Programlarıyla yahut üyelerinin davranışlarıyla Federal Almanya Cumhuriyetinin liberal ve demokratik Anayasa düzenini veyahut bîzatihi o Cumhuriyetin mevcudiyetini ortadan kaldırmak veya tehlikeye atmak yolunda bulunan siyasi partiler Anayasa dışıdır. Bu siyasi partilerin Anayasa dışı olup olmadığı hususunda karar vermek federal Anayasa Mahkemesine ait bir yetkidir.»

Üçüncü bent, «Federal kanunlar bu maddenin tatbikatına mütaallik hükümleri sev ederler.»

Muhterem arkadaşlarım, Alman Anayasasının hiçbir yerinde bu kanunun muayyen bir süre içinde çıkması gerektiğine dair hüküm yoktur. Ayrıca Alman Anayasasının 21 nci maddesinin 3 ncü bendinde bahis konusu olan şu kanun çıkmamış olmakla beraber, diğer hükümlerinin farklı bir şekilde sevk edilmiş olması neticesinde Almanya Federal Anayasa Mahkemesinin siyasi partiler üzerindeki kontrolü ve denetleme yetkisi işlemektedir, halen. Nitekim, buna binaen

Almanya'da neo-nazi partileri ve komünist partisi Federal Anayasa Mahkemesi tarafından yasak edilmiş, kapatılmışlardır. Bizim için kanun ile bu prosedür gösterilmeden Anayasa dışına çıkan partiler üzerinde Anayasa Mahkemesinin murakabesinin ve kaza yetkisinin işlemesi imkânı yoktur. Nitekim, Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve görevleri hakkındaki 44 sayılı Kanunda da Anayasa Mahkemesinin bu konudaki yetkilerini, ayrıca çıkartılacak bir kanunla düzenlendikten sonra kullanacağı belirtilmiştir. Binaenaleyh, Anayasamızı korumak için sevk edilmiş olan bu hükümlerinin tatbiki bu kanunun bir an önce çıkartılmasını gerektirecektir.

Muhterem arkadaşlarım; tasarının gerekçe ve raporunda da belirtildiği üzere demokrasi edebiyatında İkinci Dünya Harbinden sonra büyük bir yenilik meydana gelmiştir. O da şudur. Bilhassa Franko'dan önceki acı İspanyol tecrübesinden, bilâhara Waymark felâketinden sonra klâsik demokrasinin sınırsız siyasi davranışlarda bulunma kaidesi bir noktada tahdide uğratılmıştır, o da şudur: Hürriyetler ve hürriyet rejimi, Anayasa ve Anayasanın tanıdığı haklar, hürriyet ve hürriyetler rejimini, Anayasayı ve onun getirdiği düzeni, Anayasasının temellerini yıkmak için kullanılamaz. İşte bizim Anayasamız da, Federal Almanya Anayasasının 21 nci maddesi, ayrıca okumadığım 18 nci maddesinde, yer alan bu hükümlerinden mühlhem olarak mevcut 56 ve 57 nci maddeleri sevk etmiştir.

Görülüyor ki, temel esasta ilham birdir; fakat bu esasları uygulamak için biz de behemahal bir kanun çıkarılarak Anayasa Mahkemesinin bu konudaki salâhiyetlerinin tesbit edilmesi zarureti vardır.

Muhterem arkadaşlarım, takdir buyurursunuz ki, konumuz âmme hukukunun en yeni konularından bir tanesidir. Bu konuda ne Komisyon Sözcüsü, ne Komisyonunuzun üyeleri, ne de öyle zannediyorum ki, Yüce Meclisin sayın üyeleri hiçbir surette nas-ı kat'i mahiyetini taşıyacak sözler söylemeyeceklerdir. Bu hususda mevcut en ileri ilmi çalışmayı yapmış olan Alman ilim heyeti dahi söyleyememiştir. Henüz gelişmekte olan bir hukuk dalının içersindeyiz. Bu hukuk dalını geliştirmekte; bu kanunun çıkması yalnız Türkiye bakımından değil beynelmilel âmme hukuku bakımından bir adım olacaktır. Elbette bu kanun çıkartılırken diğer memleketler-

de geçmiş olan tecrübelerden ders alınmıştır. Bütün bunlar etraflıca elimizde mevcudolabilecek bütün literatürlere başvurmak suretiyle tetkik edilmiştir. Ancak her kanun için olduğu gibi Komisyonumuz bu kanun üzerinde çalışırken, bu sözcüden çok daha tecrübeli, çok daha kıymetli üyelerinin, ayrıca bu komisyona Sayın Akdoğan arkadaşımız gibi teşrif edip bize ışık tutmak imkânı vermiş olan arkadaşlarımızın beyanlarından, fikirlerinden faydalanmış ve bu faydalanışı sayesinde Türkiye'nin bu pek önemli problemine bir Türk hal çaresi bulmaya gayret etmiştir.

Muhterem arkadaşlar, hakikaten, galiba biraz evvel yanlış telâffuz ettim, eski Türkçeyi bilmediğimden yanlış telâffuz ettim, özür dilerim. Hakikaten hiçbirimiz bu kanun hükümlerine nas ehemmiyetini vermiyoruz. Hiç şüphesiz, Yüce Meclis üyelerinin hiçbirisi burada daha önce aklımıza gelmediklerini söyleyecekler ve burada bu kanun en mükemmel şeklini alacaktır.

Bu arada kanunun temel yapılışı üzerinde kısaca durmak isterim. Bu kanun hükümlerini dört kategoride toplamak mümkündür.

Birinci kategoride, her şeyden önce demokratik rejimi, siyasi partilerin vazgeçilmez bir unsuru telâkki ettiği demokratik rejimi, onu getiren ve tarsin eden Anayasayı ve onun meşruluk temellerini korumak için gerekli hükümler sevk edilmiştir. Sayın Ali Naili Erdem arkadaşım 4 ncü kısımda yer alan bu hükümlerin Anayasanın 56 ve 57 nci maddelerini aştığından bahsettiler.

Muhterem arkadaşlarım, bunun üzerinde teferruatla duracak değilim. 4 ncü kısma geldiğimiz zaman Türkiye' de kurulmuş partilerin burada yer alan yasaklamalardan hangilerine tabi olmaması icabettiğini elbetteki bize açıkca ifade edeceklerdir. O zaman bunu açıkca görüşmek ve hakikaten dördüncü kısımda yer alan maddelerin Anayasanın 56 - 57 ve 19 ncü maddelerine uyup uymadığını teşrih etmek imkânına kavuşmuş olacağız. Şimdilik kendileri teker teker bu konular üzerinde durmadıkları için maalesef bu konuda arzı cevap etmek imkânından mahrumum. Öyle sanıyorum ki; komisyon olarak biz bu hükümlerin teker, teker Anayasanın 56 - 57 ve 19 ncü maddelerine tamamiyle uygundur ve öyle sanıyoruz ki, biz, bu memlekete Anayasa düzeni içinde kararlı siyasi partilerden ve siyasi kişilerden hiç birisi, hayır bu yol-

dan Anayasa düzeni yıkılmaz, bu yoldan millî dayanışma bozulmaz diyemeyeceklerdir.

Muhterem arkadaşlarım; Bu hükümlere müteradif olarak siyasi partilerin kapatılması ve kapanması prosedürü burada düzenlenmiştir.

İkinci kategorideki hükümler şunlardır arkadaşlar. Anayasamız siyasi partilerin gelir ve giderlerinin denetlenmesine dair bir prensip vaz'etmiştir. Dikkat buyurulursa, biraz evvel okuduğum Alman Anayasasının 21 nci maddesine nisbetle Anayasamızın sevk ettiği bu hükümdede önemli bir fark mevcuttur, oda şudur : Alman Anayasasında siyasi partilerin gelir ve giderleri hakkında âmmе huzurunda bilgi vermeleri mecburiyeti vaz'edilmiştir. Bizim Anayasamız bu prensibi kabul etmemiştir. Nitekim bu tasarının hiçbir yerinde siyasi partilerin gelir ve giderlerini efkârı umumiyeye açıklamak mecburiyetine tabi tutulduklarına dair bir hüküm mevcut değildir. Anayasamızın Anayasa Mahkemesine hesap verileceğinden bahsetmiştir. Hükümler bu esasa göre sevk edilmiştir; ve Anayasa Mahkemesine hesap verirken aslında son derecede elâstiki ve kontrol imkânını kâğıt üzerinde bırakmamakla beraber siyasi partilerin teşkilâtını, bu konuda ağır külfetler altında bırakılmıyacak yollar tercih edilmiştir.

Muhterem arkadaşlarım, bu tasarıda yer alan 3 ncü kategori hükümleri siyasi partilerin teşkilâtına ve iç faaliyetine mütâalliktir. Bu konuda da Sayın Akdoğan ve Sayın Ali Naili Erdem arkadaşımız, tasarının Anayasaya vâzının maksadını aştığını ifade ettiler.

Muhterem arkadaşlarım; Anayasanın 56 ncü ve 57 ncü maddeleri siyasi partilere mütâallik bâzı hususların düzenlenmesi mecburiyetini kanun vâzına yüklemiştir. Binaenaleyh, bu konuda kanun çıkartmak mecburiyeti vardır. Anayasanın bu hükmünün ifade ettiği diğer bir mâna da bu hususların ancak kanunla düzenlenebileceğidir. Fakat bu demek değildir ki; kanun vâzı lüzumlu gördüğü sahaları, Anayasa da ayrıca tasrih edilmemiş olmasına rağmen, kanunla tanzim edemez. Böyle bir şey yok. Anayasamızın 29 ncü maddesi dernek kurma hakkını tanzim etmektedir. Siyasi partiler de nevi şahsına munhasır derneklerdir. Bu 29 ncü maddede dernek kurma hakkının kamu düzeni veya genel ahlâkı korumak için kanunla sınırlanabi-

leceğinden bahsedilmektedir. Bunun dışında partilerin iç faaliyetleri ve teşkilatlanmalarıyla ilgili hükümler bugün de mevzuatımızda mevcuttur. Aneak bu mevzuat Cemiyetler Kanunu ve Medeni Kanun hükümleridir. Bunların dışında muayyen tip derneklerin teşkilatlanması ve iç faaliyetleri için hiçbir suretle kanun hükmü sevk edilmeyeceği fikri yanlıştır. Çünkü, Anayasamızın 5 nci maddesine göre yasama yetkisi genel ve ilkel bir yetkidir. Yasama organı her istediği konuyu kanunla tanzim etmek yetkisine sahiptir. Bunun lüzumunu takdir etmek Yüce Heyetinize mevdu bir salâhiyettir. Nitekim, 28 Mart 1963 tarihli bir kararında Anayasa Mahkemesi biraz evvel huzurunuzda arz ettiğim fikri aynen şöyle ifade ediyor: «Yasama Organı her hangi bir sahayı Anayasaya uygun olması şartıyla düzenleyebilir. Bu düzenlemede bütün ihtimalleri göz önünde bulundurarak, teferruata ait hükümleri de tesbit etme yetkisini haizdir.» şimdi, eğer bir hususta, Anayasada bu husus behemehal kanunla tanzim edilecektir, denmemişse, o hususu, o takdir yetkisini kullanarak kanun vâzının tanzim etme yetkisi vardır. Lüzumlu mudur, değil midir?.. Burada şu katagorik hükümlerden hangileri lüzumludur, hangileri lüzumsuzdur?.. Bunu, memleketimizdeki ve başka memleketlerdeki tecrübeleri dikkat nazarına alarak uzun boyulu konuşur ve kararımızı veririz. Ama, bu hükümler, prensip itibarıyla Anayasaya aykırı hükümler değildir, arkadaşlarım.

Muhterem arkadaşlarım, Sayın Akdoğan arkadaşımızın maddelerelere taallük den konulardaki tenkidlerine maddeler sırasında cevap vermenin daha uygun olacağı kanaatindeyim.

Yine Sayın Küreli arkadaşımızın, aynı mahiyetteki tenkidleri için de aynı husus vârittir.

Sayın Ali Naili Erdem arkadaşım da kanun tasarisının muhtelif maddelerine temas ettiler; bunların bir kısmının fazlasıyla teferruata indigini kazüistik usullerle tanzim edildiğini söylediler.

Bunlar hakikaten böyle ise maddeler sırasında görüşeceğiz ve kanaatlerimizi arz edeceğiz.

Yalnız söyledikleri bir hususa cevap vermek istiyorum. Dediler ki, «Anayasa vatandaşlara siyasi parti kurma hakkını tanımıştır, halbuki bu kanunda kurucuların adedi tesbit edilmiş.» Bu husus zannederim bir çok memleketlerde olan bir husustur. Çünkü, tek bir vatandaşın, bir hakiki şahıs iken tek başına bir hükmi şahsiyet kurmaya yetkisi olduğu umumiyetle derneklerin hukukunda kabul edilen hususlardan değildir. Esasen bu husus bugün Cemiyetler Hukuku ve Medeni Hukukumuzun esasları içinde yer alır. 15 kişi çok mudur, değil midir, 4 kişi mi olur, 6 kişi mi olur, bunları elbetteki münakaşa ederiz, arkadaşlar. Hümetlerimle. (Alkışlar.)

BAŞKAN — Sayın Akdoğan tekrar grupunuz adına mı konuşmak istiyorsunuz?

TURHAN BİLGİN (Erzurum) — Bir takririmiz vardı efendim.

BAŞKAN — Evet dört kişi imza etmişti. Ekseriyet olmadığına dair Hasan Fehmi Boztepe, Mehmet Kazova, Muslihittin Gürer, Turhan Bilgin arkadaşımız bir önerge göndermişler, beş kişi olmadıkları için önergelerini geri göndermiştik. Şimdi bu önergeye Şükrü Akkan ve Tahsin Demiray arkadaşlarımız da iştirak etmektedirler. Bu arkadaşlarımızın İçtüzük hükümlerine göre, ekseriyet olmadığından bahsile yoklama yapılmasını istemektedirler. Ekseriyet de olmadığı için isteklerine uyararak yoklama yaptırıyorum.

SADRETTİN ÇANGA (Bursa) — Komisyonlarda çalışan arkadaşlar da var. Ekseriyet olmadığını iddia eden arkadaşların dışarı çıkarmaması lâzım. Halbuki arkadaşlar dışarı çıkıyorlar.

BAŞKAN — Kimseyi Mecliste oturtma imkânına sahip değiliz, Sayın Çanga. Önerge veren beş kişi burada.

Açık oylamada oylarını kullanmamış arkadaşımız var mı? Yok. Oylama işlemi bitmiştir.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapacağız.
(Yoklama yapıldı)

BAŞKAN — Komisyonlarda bulunan arka-

daşlarımızı tesbit ettireceğim, ondan sonra ilân edeceğim.

AHMET AYDIN BOLAK (Balıkesir) —

Efendim; Reorganizasyon Komisyonundan geldim, yoklama yapılmış, işaret eder misiniz.

BAŞKAN — Peki Sayın Aydın Bolak.

(Önergeyi okuyun sesleri)

KENAN ESENGİN (Zonguldak) — Yoklamada bulunmayanları gazetede ilân edelim.

BAŞKAN — Oylanamıyacak önergeyi okutmak imkânı yoktur, biliyorsunuz.

Sayın Esengin, yoklamada bulunmayanların gazete ilânını ister. Bu bir içtüzük icabıdır, bunu Divanda tezekkür ederiz.

Açık oy tasnifleri neticelerini sunuyorum.

Harclar kanununun tasarısının oylanmasına (298) arkadaşımız katılmış, (208) kabul, (81) ret, (9) çekinse oy çıkmıştır. Böylece tasarı Meclisimizce kabul edilmiştir.

Damga Vergisi kanun tasarısının oylanma-

sına (297) arkadaşımız katılmış, (211) kabul, (77) ret, (9) çekinse oy çıkmış. Böylece tasarı Meclisimizce kabul edilmiştir.

X ve XI nei dönem T. B. M. M. üyelerinin ödeneklerinden mütevellit T. C. Ziraat Bankası ve Maliye Bakanlığına olan borçlarının on yıl faizsiz taksite bağlanmasına ve tahakkuk etmiş faizlerinin kaldırılmasına ait kanunun oylanmasına (291) arkadaşımız katılmış, (248) kabul, (36) ret, (14) çekinse oy çıkmıştır. Böylece tasarı Meclisimizce kabul edilmiştir.

5 arkadaşımızın ekseriyet olmadığına dair ayakta Riyasetten yoklama yapılmasını istemesi üzerine yapılan yoklamada ekseriyet bulunmadığı anlaşıldığından 24 Ocak 1964 Cuma günü saat 14,00 te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma Saati : 16,45

(Tasari kabul edilmiştir.)

Üye sayısı : 450
Oy verenler : 298
Kabul edenler : 208
Reddedenler : 81
Çekinseler : 9
Oya katılmıyanlar : 143
Açık üyelikler : 9

[Kabul edenler]

ADANA
Mehmet Geçioğlu
Kasım Gülek
Ahmet Karamüftüoğlu
Melih Kemal Küçükte-
pepınar
Ahmet Topaloğlu
ADIYAMAN
Mahmut Deniz
AFYON KARAHİSAR
Halûk Nur Bâki
Asım Yılmaz
AĞRI
Kerem Özcan
AMASYA
Reşat Arpacıoğlu
Mustafa Kemal Karan
ANKARA
İsmail Rüştü Aksal
Burhan Apaydın
Hüseyin Ataman
Nihat Berkkan
Fuat Börekçi
İsmail Gence
İbrahim İmirzalıoğlu
Emin Paksüt
İlyas Seçkin
Ferhat Nuri Yıldırım
ANTALYA
Etem Ağva
Rafet Eker
Hasan Fehmi Boztepe
Nihat Su
ARTVIN
Nihat Ata
Saffet Eminağaoğlu

AYDIN
Orhan Apaydın
Mustafa Şükrü Koç
İsmet Sezgin
BALIKESİR
Kaya Bulut
Gökhan Evliyaoğlu
Ahmet İhsan Kırımlı
Süreyya Koç
Mehmet Tiritioğlu
BİLECİK
Şadi Binay
BİTLİS
Nafiz Giray
Müştak Okumuş
BOLU
Zeki Baltacıoğlu
Kâmil İnal
BURDUR
Fethi Çelikkbaş
Mehmet Özbey
Nadir Yavuzkan
BURSA
Edip Rüştü Akyürek
Sadrettin Çanga
Ahmet Türkel
Ziya Uğur
İsmail Yılmaz
ÇANAKKALE
Burhan Arat
Süreyya Endik
Şefik İnan
ÇANKIRI
Rahmi İnceler

ÇORUM
Nuri Ahıskaloğlu
Faruk Küreli
Neemi Ökten
DENİZLİ
İsmail Ertan
İbrahim Kocatürk
Âtîf Şohoğlu
DIYARBAKIR
Adnan Aral
Hilmi Gündoğan
EDİRNE
Süleyman Bilgen
Fahir Giritlioğlu
ELAZIĞ
Nurettin Ardıçoğlu
Hürrem Müftügil
Kemal Satı
ERZİNCAN
Zeynel Gündoğdu
Naci Yıldırım
ERZURUM
Ertuğrul Akça
Cevat Dursunoğlu
Gıyasettin Karaca
Şerafettin Konuray
Adnan Şenyurt
ESKİŞEHİR
Şevket Asbuzoğlu
İbrahim Cemalcılar
Seyfi Öztürk
GAZİANTEP
Muzaffer Canbolat
Hüseyin İncioğlu
Mithat San

GİRESUN
Ali Cüceoğlu
Mustafa Kemal Çilesiz
Naim Tirali
GÜMÜŞANE
Neemeddin Küçüker
Nureddin Özdemir
Sabahattin Savaç
HAKKÂRİ
Ahmet Zeydan
HATAY
Bahri Bahadır
Şekip İnal
İÇEL
Yahya Dermanç
Sadık Kutlay
İhsan Önal
İSPARTA
Lokman Başaran
İSTANBUL
Ahmet Oğuz
Suphi Baykam
Ferruh Bozbeyle
Ratip Tahir Burak
Ömer Zekâi Dorman
Orhan Eyüboğlu
Hilmi Oben
Ahmet Oğuz
Oğuz Oran
Naci Öktem
Vahyi Özarar
Selim Sarper
Zeki Zeren

İZMİR

Osman Sabri Adal
Seref Bakşık
Necip Mirkelâmoğlu
Kadri Özek
Mustafa Uyar

KARS

Necmettin Akan
Lâtif Aküzüm
Kemal Güven
Kemal Kaya
Kemal Okyay
Sırrı Ökten
Rıza Yalçın

KASTAMONU

Fethi Doğançay
İhsan Şeref Dura

KAYSERİ

Mehmet Göker
Hüsamettin Gümüşpala
Bahri Yazır

KIRKLARELİ

Abdurrahman Altuğ
Mehmet Alâeddin Eriş
Fikret Filiz

KOCAELİ

Şahabettin Bilgisu
Nihat Erim

KONYA

Selçuk Aytan
İhsan Kabadayı
Kadircan Kafılı
Ömer Kart
Abdüssamet Kuzucu

Fakih Özfakih
Fakih Özlen
Vefa Tanır

KÜTAHYA

Ahmet Bozbay
Ali Erbek
Rauf Kıray
Sezai Sarpaşar

MALATYA

Nurettin Akyurt
Mehmet Delikaya
Halit Ziya Özkan

MANİSA

Neriman Ağaoğlu
Süleyman Çağlar
Şevket Raşit Hatip-
oğlu

Yakup Kadri Karaos-
manoğlu

Nusret Köklü

Hilmi Okçu

Yakup Yakut

Nahit Yenisehirlioğlu

MARAŞ

Kemali Bayazıt

MARDİN

Mehmet Ali Arıkan

Şevki Aysan

Talât Oğuz

MUĞLA

Hilmi Baydur

Cevdet Oskay

Turhan Şahin

NEVŞEHİR

Halit Fikret Aka

NİĞDE

Asım Eren
Haydar Özalp

ORDU

Yusuf İzzettin Ağaoğlu
Ferda Güley
Orhan Naim Hazinedar
Ata Topaloğlu

SAKARYA

Burhan Akdağ
Hami Tezkan
Yusuf Ulusoy

SAMSUN

Nurettin Ceritoğlu
Fevzi Ceylân
Fevzi Geveci

SİRT

Cevdet Aydın
Süreyya Öner
Hayrettin Özgen
Adil Yaşa

SINOP

Cemil Karahan
Haşim Tarı

SIVAS

Adil Altay
Rahmi Çeltekli
İbrahim Göker
Rahmi Günay
Cevad Odyakmaz
Güner Sarısözen
Reşat Turhan
Tahsin Türkay

TEKİRDAĞ

Turhan Kut

Hayri Mumcuoğlu
TOKAT

Reşit Önder

Bekir Şeyhoğlu

TRABZON

Ali Şakir Ağanoğlu
Nazmi Ökten
Kâmuran Ural
Ali Rıza Uzuner

TUNCELİ

Vahap Kışoğlu
Fethi Ülkü

URFA

Atalay Akan
Kemal Badıllı
Bekir Sami Karahanlı
Sabri Kılıç
Celâl Öncel

UŞAK

İbrahim Bulanalp
Ahmet Tahtakılıç

VAN

Şükrü Köserreisioğlu

YOZGAT

İsmet Kapısız
Mustafa Kepir
Celâl Sungur
Veli Uyar

ZONGULDAK

Kenan Esengin
Suphi Konak
Mehmet Ali Pestilci
Yusuf Ziya Yücebilgin

[Reddedenler]

ADANA

Hasan Aksay
Yusuf Aktimur
Ali Bozdoğanoglu
Ahmet Savrun

ADİYAMAN

Arif Atalay

Ali Turanlı

AFYON KARAHİSAR

Şevki Güler

Mehmet Turgut

AĞRI

Nevzat Güngör

AMASYA

İsmail Sarıgöz

ANKARA

Mehdi Mihçioğlu

Zühtü Pehlivanlı

ANTALYA

İhsan Ataöv

Ömer Eken

Nazmi Kerimoğlu

ARTVİN

Sabit Osman Avcı

AYDIN

Hilmi Aydınçer

Melâhat Gedik

BALIKESİR

Cihat Bilgehan

Mithat Şükrü Çavdar-
oğlu

Cevat Kanpulat

Cihat Turgut

BİLECİK

Orhan Tuğrul

BURSA

Mustafa Tayyar
Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE

Ahmet Nihat Akay
Refet Sezgin

ÇANKIRI

Şaban Keskin

ÇORUM
Muzaffer Dündar
Abdurrahman Güler
İhsan Tombuş
DENİZLİ
Mehmet Çobanoğlu
Remzi Şenel
EDİRNE
Nazmi Özogül
ELAZIĞ
Naci Güray
ERZURUM
Turhan Bilgin
Tahsin Telli
ESKİŞEHİR
Aziz Zeytinoğlu
GAZİANTEP
Kudret Mavitan
Süleyman Ünlü
GİRESUN
İbrahim Etem Kılıçoğlu

İSPARTA
Ali İhsan Balım
Sadettin Bilgiç
Mustafa Gülcügil
İSTANBUL
Mahmut Rıza Bertan
Nurettin Bulak
Şahabettin Orhon
İsmail Hakkı Tekinel
İZMİR
Şükrü Akkan
Mehmet Ali Aytaç
Ali Naili Erdem
Ragıp Gümüşpala
Şinasi Osma
KASTAMONU
Sabri Keskin
Osman Zeki Oktay
KAYSERİ
Abdülhalim Aras

KIRŞEHİR
Memduh Erdemir
KONYA
İrfan Baran
Ahmet Gürkan
Sait Sına Yücesoy
MARAŞ
Ali Hüdayioğlu
Adnan Karaküçük
MARDİN
Esat Kemal Aybar
MUĞLA
Adnan Akarca
MUŞ
Sami Öztürk
NEVŞEHİR
Ramazan Demirsoy
ORDU
Ata Bodur
Şadi Pehlivanoglu

RİZE
Arif Hikmet Güner
Cevat Yalçın
SAKARYA
Muslihittin Gürer
SAMSUN
Ali Fuat Alişan
Mehmet Başaran
SİVAS
Sebati Hastaoğlu
TOKAT
Mehmet Kazova
TRABZON
Ekrem Dikmen
URFA
Kadri Eroğan
YOZGAT
Turgut Nizamoglu
ZONGULDAK
Ahmet Fuat Ak
Ramiz Karakaşoğlu
Sadık Tekin Müftüoğlu

[Çekinseler]

AFYON KARAHİSAR
Veli Başaran
ANKARA
Mustafa Kemal Erko-
van

ERZURUM
Nihat Diler
İSTANBUL
Tahsin Demiray
Muhiddin Güven

KIRŞEHİR
Halil Özmen
TOKAT
H. Ali Dizman

Zeyyat Kocamemi
VAN
İhsan Bedirhanoglu

[Oya katılmıyanlar]

ADANA
Cavit Oral
Kemal Sarıbrahimoğlu
İbrahim Tekin
ADİYAMAN
Mehmet Özbay
AFYON KARAHİSAR
Hasan Dinger
Şükrü Yüzbaşıoğlu
AĞRI
Rıza Polat
AMASYA
Nevzat Sener
ANKARA
Raif Aybar
Osman Bölükbaşı
Bülent Ecevit (B.)
Muhlis Ete

İbrahim Sıtkı Hatip-
oğlu (İ. Ü.)
İhsan Köknel
Ahmet Üstün
Abdülhak Kemal Yö-
rük
AYDIN
Nedim Müren
Reşat Özarda
BALIKESİR
Ahmet Aydın Bolak
Fennî İslimyeli (B.)
BİNGÖL
M. Sıddık Aydar
Halit Rıza Ünal
BOLU
Ahmet Çakmak

Turgut Çulha
Kemal Demir (B.)
Fuat Ümit
BURSA
Hikmet Akalın
İbrahim Öktem (B.)
Ekrem Paksoy
Cevdet Perin
ÇANKIRI
Kâzım Arar
Nurettin Ok (Bşk. V.)
ÇORUM
Hilmi İncesulu
DENİZLİ
Sinan Bosna
İludai Oral (B.)
DIYARBAKIR
Şehmus Arslan

Yusuf Azizoğlu
Recai İskenderoğlu
Vefik Pirçiçioğlu (B.)
Alp Doğan Şen
EDİRNE
Talât Asal
İlhami Ertem
ELAZIĞ
Ömer Faruk Sanaç
ERZİNCAN
Hüsamettin Atabeyli
Sadık Perinçek
ESKİŞEHİR
Ertuğrul Gazi Sakarya
Celâlettin Uzer (B.)
GAZİANTEP
Osman Orhan Bilen
Ali İhsan Göğüş (B.)

GİRESUN
Nizamettin Erkmen
Ali Köymen

GÜMÜŞANE
Halis Bayramoğlu
HATAY

Ali Muhsin Bereketoğlu
Abdullah Cilli
Ahmet Sırrı Hocaoğlu
Sâki Zorlu

İÇEL
Mazhar Arıkan
Mehmet Ali Arslan
Burhan Bozdoğan
Celâl Kılıç

İSTANBUL
İbrahim Abak
Ziya Altınoğlu
Cihad Baban
Saadet Evren
Fahrettin Kerim Gökay
Ali Coşkun Kırcı
İlhamî Sancar (B.)
Hüsamettin Tiyaşan
Reşit Ülker
Sabri Vardarlı
Abdurrahman Yazgan
Malik Yolaç (B.)

İZMİR
Muzaffer Döşemeci
Arif Ertunga
İhsan Gürsan
Ziya Hanhan
Saim Kaygan

Nihat Kürşat
Lebit Yurdoğlu (B.)

KARS
Hasan Erdoğan
Bahtiyar Vural
KASTAMONU

Avni Doğan
Ali Özdikmenli
İsmail Hakkı Yılanlıoğlu
KAYSERİ

Turhan Feyzioğlu
Vedat Âli Özkan
Mehmet Sağlam
Mehmet Yüceler (B.)
KIRKLARELİ

Hasan Tahsin Uzun
KİRŞEHİR
Ahmet Bilgin
KOCAELİ

Hâldan Kısayol
Süreyya Sofuoğlu
KONYA

Kemal Ataman
Mekki Keskin
(Bşk. V.)
Rüştü Özal
Faruk Sükan
Cahit Yılmaz

KÜTAHYA
Mehmet Kesen
Sadrettin Tosbi

MALATYA
H. Avni Akşit
Ahmet Fırat

İsmet İnönü
(Başbakan)
MANİSA
Muammer Erten (B.)
Hürrem Kubat
MARAŞ

Kemal Bağcıoğlu
Hasan Fehmi Evliya
Enver Kaplan
MARDİN

Vahap Dizdaroğlu
Seyfi Güneşan
MUĞLA
İlhan Tekinalp
MUŞ

Sait Mutlu
NEVŞEHİR
Ali Baran Numanoğlu
NİĞDE

Mehmet Altınsoy
Ruhi Soyer
Oğuzdemir Tüzün
ORDU

Refet Aksoy
Arif Hikmet Onat (B.)
RİZE
Erol Yılmaz Akçal
Fuad Sirmen (Başkan)

SAKARYA
Ekrem Alican
Nuri Bayar

SAMSUN
Bahri Cömert

Kâmran Evliyaoğlu
Hâmit Kiper
İlyas Kılıç
Hüseyin Özalp
(İ. Ü.)
Osman Şahinoğlu

SİNOP
Mahmut Alicanoğlu
Mustafa Kaptan
SİVAS
Ahmet Kangal
Mahmut Vural

TEKİRDAĞ
Fethi Mahramlı
Orhan Öztrak (B.)
TOKAT

Sabahattin Baybura
Ali Rıza Ulusoy
TRABZON

Selâhattin Güven
Ahmet Şener
Zeki Yağmurdereli
URFA

Osman Ağan
UŞAK
Ali Rıza Akbıyıkoglu
(İ.)

VAN
Muslih Görentaş
(İ.Ü.)

YOZGAT
İsmail Hakkı Akdoğan
ZONGULDAK
Feyzi Fırat

[Açık üyelikler]

Aydın	1	Muş	1
Erzurum	1	Trabzon	1
Hatay	1	Zonguldak	1
İstanbul	1		
Kocaeli	1		
Manisa	1	Yekûn	9

Üye sayısı : 450

Oy verenler : 297

Kabul edenler : 211

Reddedenler : 77

Çekinseler : 9

Oya katılmıyanlar : 144

Açık üyelıklar : 9

[Kabul edenler]**ADANA**

Mehmet Geçioğlu
Kasım Gülek
Ahmet Karamüftüoğlu
Melih Kemal Küçüktepepınar
Ahmet Topaloğlu

ADİYAMAN

Mahmut Deniz
AFYON KARAHISAR

Halûk Nur Bâki
Asım Yılmaz

AGRI

Kerem Özcan
AMASYA
Reşat Arpacioğlu
Mustafa Kemal Karan

ANKARA

İsmail Rüşti Aksal
Burhan Apaydın
Hüseyin Ataman
Nihat Berkkan
Fuat Börekçi
İsmail Gence
İbrahim İmirzalıoğlu
Emin Paksüt
İlyas Seçkin
Ahmet Üstün
Ferhat Nuri Yıldırım

ANTALYA

Etem Ağva
Rafet Eker
Nihat Su

ARTVIN

Nihat Ata
Saffet Eminağaoğlu

AYDIN

Orhan Apaydın
Mustafa Şükrü Koç
İsmet Sezgin

BALIKESİR

Kaya Bulut
Gökhan Evliyaoglu
Süreyya Koç
Mehmet Tiritoglu

BITLİS

Nafiz Giray
Müştak Okumus

BOLU

Zeki Baltacıoğlu
Ahmet Çakmak
Kâmil İnal

BURDUR

Fethi Çelikbaş
Mehmet Özbey
Nadir Yavuzkan

BURSA

Edip Rüşti Akyürek
Sadrettin Çanga
Ahmet Türkel
Ziya Uğur
İsmail Yılmaz

Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE

Burhan Arat
Süreyya Endik
Şefik İnan

ÇANKIRI

Rahmi İnceler

ÇORUM

Nuri Ahıskaloğlu
Abdurrahman Güler
Faruk Küreli

Necmi Ökten

DENİZLİ

İsmail Ertan
İbrahim Kocatürk
Remzi Şenel
Atıf Şohoğlu

DIYARBAKIR

Adnan Aral
Hilmi Güldoğan

EDİRNE

Süleyman Bilgen
Fahir Giritlioğlu

ELAZIĞ

Nurettin Ardıçoğlu
Hürrem Müftügil
Kemal Satır

ERZİNCAN

Zeynel Gündoğdu
Naci Yıldırım

ERZURUM

Ertuğrul Akça
Cevat Dursunoğlu
Gıyasettin Karaca
Şerafettin Konuray
Adnan Şenyurt

ESKİŞEHİR

Şevket Asbuzoğlu
İbrahim Cemalılar
Seyfi Öztürk

GAZİANTEP

Muzaffer Canbolat
Hüseyin İncioğlu
Mithat San

GİRESUN

Ali Cüceoğlu
Mustafa Kemal Çilesiz
Naim Tirali

GÜMÜŞANE

Necmeddin Küçüker
Nureddin Özdemir
Sabahattin Savacı

HAKKARİ

Ahmet Zeydan

HATAY

Bahri Bahadır
Ahmet Sırrı Hocaoglu
Şekip İnal

İÇEL

Yahya Dermanci
Sadık Kutlay
İhsan Önal

İSPARTA

Lokman Başaran

İSTANBUL

Suphi Baykam
Ferruh Bozbeyli
Ratip Tahir Burak
Ömer Zekâi Dorman
Orhan Eyüboğlu
Ali Coşkun Kırcâ
Hilmi Oben
Ahmet Oğuz
Oğuz Oran
Vahyi Özarar
Selim Sarper
Reşit Ülker
Zeki Zeren

İZMİR

Osman Sabri Adal
Şeref Bakgık
Necip Mirkelâmoğlu
Mustafa Uyar

KARS

Necmettin Akan
Lâtif Aküzüm
Kemal Güven
Kemal Kaya
Kemal Okyay
Sırrı Öktem
Rıza Yalçın

KASTAMONU

Fethi Doğançay
İhsan Şeref Dura
İsmail Hakkı Yılanlıoğlu

KAYSERİ

Mehmet Göker
Hüsamettin Gümüşpala
Bahri Yazır

KIRKLARELİ

Abdurrahman Altuğ
Mehmet Alâeddin Eriş
Fikret Filiz

KOCAELİ

Sabahattin Bilgisu
Nihat Erim

KONYA

Selçuk Aytan
İrfan Baran
İhsan Kabadayı
Kadircan Kafır
Ömer Kart
Abdüssamet Kuzucu
Fakih Özfakih
Fakih Özlen
Vefa Tanır

KÜTAHYA

Ahmet Bozbay
Ali Erbek
Rauf Kıray
Sezai Sarpaşar
MALATYA
Nurettin Akyurt
Mehmet Delikaya
Halit Ziya Özkan

MANİSA

Neriman Ağaoğlu
Süleyman Çağlar
Şevket Raşit Hatipoğlu
Nusret Köklü
Yakup Yakut
Nahit Yenışehirlioğlu

MARAŞ

Kemali Bayazıt

MARDİN

Mehmet Ali Arıkan
Şevki Aysan
Talât Oğuz

MUĞLA

Hilmi Baydur
Cevdet Oskay
Turan Şahin

NEVŞEHİR

Halit Fikret Aka

NIĞDE

Asım Eren
Haydar Özalp

ORDU

Yusuf İzzettin Ağaoğlu
Ferda Güley
Orhan Naim Hazinedar
Ata Topaloğlu
SAKARYA
Burhan Akdağ
Hami Tezkan
Yusuf Ulusoy

SAMSUN

Nurettin Ceritoğlu
Fevzi Ceylân
Fevzi Geveci
SİİRT
Cevdet Aydın
Süreyya Öner
Hayrettin Özgen
Adil Yaşa

SİNOP

Cemil Karahan
Haşim Tarı

SİVAS

Adil Altay
Rahmi Çelteki
İbrahim Göker
Rahmi Günay
Cevad Odyakmaz
Güner Sarısözen
Reşat Turhan
Tahsin Türkay

TEKİRDAĞ

Turhan Kut
Hayri Mumcuoğlu

TOKAT

Reşit Önder
Bekir Şeyhoğlu

TRABZON

Ali Şakir Ağanoğlu
Nazmi Ökten
Kâmuran Ural
Ali Rıza Uzuner
TUNCELİ

Vahap Kışoğlu
Fethi Ülkü

URFA

Atalay Akan
Kemal Badıllı
Bekir Sami Karahanlı
Sabri Kılıç
Celâl Öncel

UŞAK

İbrahim Bulanalp
Ahmet Tahtakılıç

VAN

Şükrü Kösereisioğlu

YOZGAT

İsmet Kapısız
Mustafa Kepir
Celâl Sungur
Veli Uyar

ZONGULDAK

Kenan Esengin
Süphi Konak
Mehmet Ali Pestilci
Yusuf Ziya Yücebilgin

[Reddedenler]

ADANA

Hasan Aksay
Yusuf Aktimur
Ali Bozdoğanlı
Ahmet Savrun

ADYAMAN

Arif Atalay
Ali Turanlı
AFYON KARAHİSAR
Şevki Güler
Mehmet Turgut

AĞRI

Nevzat Güngör

AMASYA

İsmail Sarıgöz
ANKARA
Mehdi Mihçioğlu
Zühtü Pehlivanlı

ANTALYA

İhsan Ataöv
Ömer Eken
Hasan Fehmi Boztepe
Nazmi Kerimoğlu

ARTVİN

Sabit Osman Avcı

AYDIN

Hilmi Aydınçer
Melâhat Gedik
BALIKESİR
Cihat Bilgehan
Mithat Şükrü Çavdar-
oğlu
Cevat Kanpulat
Ahmet İhsan Kırımlı
Cihat Turgut
BİLECİK

Şadi Binay
Orhan Tuğrul

BURSA

Mustafa Tayyar
ÇANAKKALE
Ahmet Nihat Akay
Refet Sezgin
ÇANKIRI
Şaban Keskin

ÇORUM

Muzaffer Dündar
İhsan Tombuş

DENİZLİ

Mehmet Çobanoğlu

EDİRNE
Nazmi Özoğul

ELAZIĞ
Naci Güray

ERZİNCAN
Hüsametdin Atabeyli

ERZURUM
Turhan Bilgin
Tahsin Telli

ESKİŞEHİR
Aziz Zeytinoğlu

GAZİANTEP
Kudret Mavitan
Süleyman Ünlü

GİRESUN
İbrahim Etem Kılıçoğlu

İSPARTA
Ali İhsan Balım
Sadettin Bilgiç
Mustafa Gülcügil

İSTANBUL
Nurettin Bulak
Tahsin Demiray
İsmail Hakkı Tekinel

İZMİR
Şükrü Akkan
Mehmet Ali Aytaç
Ali Naili Erdem
Ragıp Gümüşpala
Şinasi Osma

KASTAMONU
Sabri Keskin
Osman Zeki Oktay

KAYSERİ
Abdülhalim Aras

KIRŞEHİR
Memduh Erdemir

KONYA
Ahmet Gürkan
Sait Sına Yücesoy

MARAŞ
Ali Hüdayioğlu
Adnan Karaküçük

MUĞLA
Adnan Akarca

MUŞ
Sami Öztürk

ORDU
Aba Bodur
Şadi Pehlivanoglu

RİZE
Arif Hikmet Güner

Cevat Yalçın

SAKARYA
Muslihittin Gürer

SAMSUN
Ali Fuat Alişan
Mehmet Başaran

SİVAS
Sebati Hastaoğlu

TOKAT
Mehmet Kazova

TRABZON
Ekrem Dikmen

URFA
Kadri Eroğan

YOZGAT
Turgut Nizamoglu

ZONGULDAK
Ahmet Fuat Ak
Ramiz Karakaşoglu

[Çekinseler]

AFYON KARAHİSAR
Veli Başaran

ANKARA
Mustafa Kemal Erko-
van

ERZURUM
Nihat Diler

İSTANBUL
Muhiddin Güven

KIRŞEHİR
Halil Özmen

NEVŞEHİR
Ramazan Demirsoy

TOKAT
H. Ali Dizman
Zeyyat Kocamemi

VAN
İhsan Bedirhanoglu

[Oya katılmıyanlar]

ADANA
Cavit Oral
Kemal Sarıbrahimoğlu
İbrahim Tekin

ADİYAMAN
Mehmet Özbay

AFYON KARAHİSAR
Hasan Dincer
Şükrü Yüzbaşıoğlu

AGRI
Rıza Polat

AMASYA
Nevzat Şener

ANKARA
Raif Aybar
Osman Bölükbaşı
Bülent Ecevit (B.)
Muhlis Ete

İbrahim Sıtkı Hatip-
oğlu (İ. Ü.)
İhsan Köknel
Abdullah Kemal Yörük

AYDIN
Nedim Müren
Reşat Özarda

BALIKESİR
Ahmet Aydın Bolak
Fennî İslimyeli (B.)

BİNGÖL
M. Sıddık Aydar
Halit Rıza Ünal

BOLU
Turgut Çulha
Kemal Demir (B.)
Fuat Ümit

BURSA
Hikmet Akalın (İ.)

İbrahim Öktem (B.)
Ekrem Paksoy
Cevdet Perin

ÇANKIRI
Kâzım Arar
Nurettin Ok (Bşk. V.)

ÇORUM
Hilmi İncesulu

DENİZLİ
Sinan Bosna
Hüdayi Oral (B.)

DIYARBAKIR
Şehmus Arslan
Yusuf Azizoglu
Recai İskenderoglu
Vefik Pirinçioğlu (B.)
Alp Doğan Şen

EDİRNE
Talât Asal
İlhami Ertem

ELAZIĞ
Ömer Faruk Sanaç

ERZİNCAN
Sadık Perinçek

ESKİŞEHİR
Ertuğrul Gazi Sakarya
Celâlettin Uzer (B.)

GAZİANTEP
Osman Orhan Bilen
Ala İhsan Göğüş (B.)

GİRESUN
Nizamettin Erkmen
Ali Köymen

GÜMÜŞANE
Halis Bayramoglu

HATAY
Ali Muhsin Bereketoglu
Abdullah Cilli
Sâki Zorlu

İÇEL
Mazhar Arıkan
Mehmet Ali Arslan
Burhan Bozdoğan (İ.)
Celâl Kılıç

İSTANBUL
İbrahim Abak
Ziya Altınoğlu
Cihad Baban
Mahmut Rıza Bertan
Saadet Evren
Fahrettin Kerim Gökay
Şahabettin Orhon
Naci Öktem
İlhami Sancar (B.)
Hüsamettin Tiyaşan
Sabri Vardarlı
Abdurrahman Yazgan
Malik Yolaç (B.)

İZMİR
Muzaffer Döşemeci
Arif Ertunga
İhsan Gürsan
Ziya Hanhan
Saim Kaygan
Nihat Kürşat
Kadri Özek
Lebit Yurdoğlu (B.)

KARS
Hasan Erdoğan
Bahtiyar Vural

KASTAMONU
Avni Doğan
Ali Özdikmenli

KAYSERİ
Turhan Feyzioğlu
Vedat Âli Özkan
Mehmet Sağlam
Mehmet Yüceler (B.)

KIRKLARELİ
Hasan Tahsin Uzun

KIRŞEHİR
Ahmet Bilgin
KOCAELİ

Hâldan Kısayol
Süreyya Sofuoğlu
KONYA

Kemal Ataman
Mekki Keskin (Bşk V.)
Rüştü Özal
Faruk Sükan
Cahit Yılmaz

KÜTAHYA
Mehmet Kesen
Sadrettin Tosbi

MALATYA
H. Avni Akşit
Ahmet Fırat
İsmet İnönü (Başbakan)
MANİSA

Muammer Erten (B.)
Yakup Kadri Karaos-
manoğlu (İ.)

Hürrem Kubat
Hilmi Okçu
MARAŞ
Kemal Bağcıoğlu
Hasan Fehmi Evliya
Enver Kaplan

MARDİN
Esat Kemal Aybar
Vahap Dizdaroğlu (İ.)
Seyfi Güneşan

MUĞLA
İlhan Tekinalp
MUŞ

Sait Mutlu
NEVŞEHİR
Ali Baran Numanoğlu
NİĞDE

Mehmet Altınsoy
Ruhi Soyer
Oğuzdemir Tüzün
ORDU

Refet Aksoy
Arif Hikmet Onat (B.)
RİZE

Erol Yılmaz Akçal
Fuad Sirmen (Başkan)
SAKARYA

Ekrem Alican
Nuri Bayar
SAMSUN

Bahri Cömert

Kâmran Evliyaoğlu
İlâmit Kiper
İlyas Kılıç
Hüseyin Özalp (İ. Ü.)
Osman Şahinoğlu
SİNOP

Mahmut Alicanoğlu
Mustafa Kaptan
SİVAS

Ahmet Kanga
Mahmut Vural
TEKİRDAĞ

Fethi Mahramlı
Orhan Öztrak (B.)
TOKAT

Sabahattin Baybura
Ali Rıza Ulusoy (İ.)
TRABZON

Selâhattin Güven
Ahmet Şener (İ.)
Zeki Yağmurdereli
URFA

Osman Ağan
UŞAK
Ali Rıza Akbıykoğlu

VAN
Muhlis Görentaş (İ. Ü.)
YOZGAT

İsmail Hakkı Akdoğan
ZONGULDAK
Feyzi Fırat (İ.)
Sadık Tekin Müftüoğlu

[Açık üyelikler]

Aydın	1	Manisa	1
Erzurum	1	Muş	1
İlhatay	1	Trabzon	1
İstanbul	1	Zonguldak	1
Kocaeli	1	Yekûn	9

X ve XI nci dönem T. B. M. M. Üyelerinin ödeneklerinden mütevellit T. C. Ziraat Bankası ve Maliye Bakanlığına olan borçlarının ertelenmesine ait kanuna verilen oyların neticesi

(Kanun kabul edilmiştir.)

Üye sayısı : 450
Oy verenler : 291
Kabul edenler : 241
Reddedenler : 36
Çekinseler : 14
Oya katılmıyanlar : 150
Açık üyelikler : 9

[Kabul edenler]

ADANA
Ali Bozdoğanolu
Mehmet Geçioğlu
Kasım Gülek
Ahmet Karamüftüoğlu
M. K. Küçüktepepınar
ADIYAMAN
Arif Atalay
Mahmut Deniz
AFYON KARAHİSAR
Şevki Güler
Asım Yılmaz
AĞRI
Nevzat Güngör
Kerem Özcan
AMASYA
Reşat Arpacıoğlu
İsmail Sarıgöz
ANKARA
İ. Rüştü Aksal
Burhan Apaydın
Hüseyin Ataman
Nihat Berkkan
Fuat Börekçi
İsmail Gence
İbrahim İmirzalıoğlu
Mehdi Mihçioğlu
Zühtü Pehlivanlı
İlyas Seçkin
Ahmet Üstün
Ferhat Nuri Yıldırım
ANTALYA
Etem Ağva
İhsan Ataöv
Ömer Eken

Nafet Eker
Nazmi Kerimoğlu
ARTVİN
Saffet Eminagaoglu
AYDIN
Orhan Apaydın
Hilmi Aydınçer
Melâhat Gedik
İsmet Sezgin
BALIKESİR
Cihat Bilgehan
Kaya Bulut
Mithat Şükrü Çavdar-
oğlu
Gökhan Evliyaoglu
Cevat Kanpulat
Süreyya Koç
Mehmet Tiritioğlu
BİLECİK
Şadi Binay
Orhan Tuğrul
BITLİS
Nafiz Giray
Müştak Okumuş
BOLU
Zeki Baltacıoğlu
Ahmet Çakmak
Kâmil İnal
BURDUR
Fethi Çelikbaş
Nadir Yavuzkan
BURSA
Edip Rüştü Akyürek
Sadrettin Çanga
Mustafa Tayyar

Ziya Uğur
ÇANAKKALE
Ahmet Nihat Akay
Burhan Arat
Süreyya Endik
Şefik İnan
Refet Sezgin
ÇORUM
Nuri Ahıskalıoğlu
Muzaffer Dündar
Abdurrahman Güler
Faruk Küreli
Neemi Ökten
İhsan Tombuş
DENİZLİ
İsmail Ertan
İbrahim Kocatürk
Remzi Şenel
Âtîf Şohoğlu
DIYARBAKIR
Adnan Aral
Hilmi Güldoğan
EDİRNE
Süleyman Bilgen
Fahir Giritlioğlu
Nazmi Özoğul
ELAZIĞ
Naci Güray
Hürrem Müftügil
ERZİNCAN
Hüsamettin Atabeyli
Zeynel Gündoğdu
Naci Yıldırım
ERZURUM
Ertuğrul Akça

Cevat Dursunoğlu
Gıyasettin Karaca
Şerafettin Konuray
Adnan Şenyurt
Tahsin Telli
ESKİŞEHİR
Şevket Asbuzoğlu
İbrahim Cemalcılar
Seyfi Öztürk
Aziz Zeytinoğlu
GAZİANTEP
Kudret Mavitan
Mithat San
Süleyman Ünlü
GİRESUN
Mustafa Kemal Çilesiz
Naim Tirali
GÜMÜŞANE
Necmeddin Küçüker
Nureddin Özdemir
Sabahattin Savacı
HAKKARİ
Ahmet Zeydan
HATAY
Bahri Bahadır
Abdullah Cilli
Ahmet Sırrı Hocaoğlu
Şekip İnal
İÇEL
Yahya Dermancı
Sadık Kutlay
İhsan Önal
ISPARTA
Lokman Başaran
Sadettin Bilgiç

İSTANBUL

Suphi Baykam
Mahmut Rıza Bertan
Ferruh Bozbeyle
Nurettin Bulak
Ratip Tahir Burak
Ömer Zekâi Dorman
Orhan Eyyübođlu
Muhiddin Güven
Ali Coşkun Kırcı
Hilmi Oben
Ahmet Oğuz
Naci Öktem
Vahyi Özarar
Selim Sarper
İsmail Hakkı Tekinel
Reşit Ülker
Zeki Zeren

İZMİR

Osman Sabri Adal
Şükrü Akkan
Mehmet Ali Aytas
Ragıp Gümüşpala
Necip Mirkelâmoğlu
Şinasi Osma
Kadri Özek
Mustafa Uyar

KARS

Necmettin Akan
Lâtif Aküzüm
Kemal Güven
Kemal Kaya
Kemal Okyay
Sırrı Öktem
Rıza Yalçın

KASTAMONU

Fethi Doğançay
İhsan Şeref Dura
İsmail Hakkı Yılanlıoğlu

KAYSERİ

Abdülhalim Aras

Mehmet Göker
Hüsâmettin Gümüşpala
Bahri Yazır

KIRKLARELİ

Mehmet Alâeddin Eriş
Fikret Filiz

KOCAELİ

Şahâbettin Bilgisu
Nihat Erim

KONYA

Kemal Ataman
Selçuk Aytan
İhsan Kabadayı
Kadircaan Kafılı
Ömer Kart
Abdüssamet Kuzuocu
Fakih Özfakih
Fakih Özlen
Vefa Tanır
Sait Sına Yücesoy

KÜTAHYA

Ahmet Bozbay
Ali Erbek
Rauf Kıray
Sezai Sarpaşar

MALATYA

Nurettin Akyurt
Mehmet Delikaya
Halit Ziya Özkan

MANİSA

Neriman Ağaoğlu
Şevket Raşit Hatipoğlu
Yakup Kadri Karaosmanođlu
Nusret Köklü
Hilmi Okçu
Yakup Yakut
Nahit Yenisehirlioğlu

MARAŞ

Kemâlî Bayazıt
Ali Hüdâyođlu
Adnan Karaküçük

MARDİN

Mehmet Ali Arıkan
Şevki Aysan
Talât Oğuz

MUĞLA

Hilmi Baydur
Turan Şahin

NEVŞEHİR

Halit Fikret Aka
NIĞDE

Asım Eren

ORDU

Yusuf İzzettin Ağaoğlu
Refet Aksoy
Ata Bodur
Ferda Güley
Orhan Naim Hazinedar
Şadi Pehlivaniođlu
Ata Topaloğlu

RİZE

Arif Hikmet Güner

SAKARYA

Burhan Akdağ
Hami Tezkan
Yusuf Ulusoy

SAMSUN

Ali Fuat Alişan
Mehmet Başaran
Nurettin Ceritiođlu
Fevzi Ceylân
Fevzi Geveci

SİRT

Cevdet Aydın
Süreyya Öner
Adil Yaşar

SİNOP

Haşim Tari

SİVAS

İbrahim Göker
Rahmi Günay
Sebati Hastaoğlu

Cevad Odyakmaz
Güner Sarısözen
Tahsin Türkay
TOKAT

H. Ali Dizman
Mehmet Kazova
Zeyyat Kocamemi
Reşit Önder
Bekir Şeyhoğlu

TRABZON

Ali Şakir Ağanoğlu
Nazmi Ökten

Ahmet Şener
Kâmuran Ural
Ali Rıza Uzuner

TUNCELİ

Vahap Kışoğlu
Fethi Ülkü

URFA

Atalay Akan
Kemal Badıllı
Kadri Eroğan
Bekir Sami Karahanlı
Sabri Kılıç
Celâl Öncel

UŞAK

İbrahim Bulanalp
Ahmet Tahtakılıç

VAN

Şükrü Köserreisioğlu

YOZGAT

Mustafa Kepir
Turgut Nizamođlu
Celâl Sungur

ZONGULDAK

Ahmet Fuat Ak
Kenan Esengin
Ramiz Karakaşoğlu
Suphi Konak
Mehmet Ali Pestilci
Yusuf Ziya Yücebilgin

[Reddedenler]

MUĞLA

Cevdet Oskay

NEVŞEHİR

Ramazan Demirsoy

RİZE

Cevat Yalçın

SAKARYA

Muslihittin Gürer

SİVAS

Reşat Turhan

TEKİRDAĞ

Turhan Kut

YOZGAT

İsmet Kapısız

Veli Uyar

Mustafa Gülcügil

İZMİR
Şeref Bakşık
Ali Naili Erdem
KASTAMONU
Sabri Keskin
Osman Zeki Oktay
KIRKLARELİ
Abdurrahman Altuğ
KIRŞEHİR
Memduh Erdemir
Halil Özmen

KONYA
İrfan Baran
MANİSA
Süleyman Çağlar
ARTVİN
Sabit Osman Avcı
BURDUR
Mehmet Özbey
ÇANKIRI
Rahmi İnceler
ELAZIĞ
Nurettin Ardıçoğlu

ERZURUM
Turhan Bilgin
GİRESUN
Ali Cüceoğlu
İbrahim Etem Kılıçoğlu
İSPARTA
Ali İhsan Balım
ADANA
Hasan Aksay
Yusuf Aktimur
Ahmet Savrun

Ahmet Topaloğlu
ADİYAMAN
Ali Turanlı
AFYON KARAHİSAR
Halûk Nur Bâki
Veli Başaran
AMASYA
Mustafa Kemal Karan
ANTALYA
Hasan Fehmi Boztepe
Nihat Su

[Çekinseler]

ANKARA
Mustafa Kemal Erkovalı
ARTVİN
Nihat Ata
BALIKESİR
Ahmet İhsan Kırınlı
Cihat Turgut

BURSA
Ahmet Türkel
İsmail Yılmaz
ÇANKIRI
Şaban Keskin
DENİZLİ
Mehmet Çobanoğlu

ERZURUM
Nihat Diler
İSTANBUL
Tahsin Demiray
KONYA
Ahmet Gürkan

MUĞLA
Adnan Akarca
TEKİRDAĞ
Hayri Mumeçoğlu
TRABZON
Ekrem Dikmen

[Oya katılmıyanlar]

ADANA
Cavit Oral
Kemal Sarıbrahimoğlu
İbrahim Tekin
ADİYAMAN
Mehmet Özbay
AFYON KARAHİSAR
Hasan Dinger
Mehmet Turgut
Şükrü Yüzbaşıoğlu
AĞRI
Rıza Polat
AMASYA
Nevzat Şener
ANKARA
Raif Aybar
Osman Bölükbaşı
Bülent Ecevit (B.)
Muhlis Ete
İbrahim Sıtkı Hatipoğlu
(İ. Ü.)
İhsan Köknel
Emin Paksüt
Abdülhak Kemal Yörük
AYDIN
Mustafa Şükrü Koç

Nedim Müren
Reşat Özarda
BALIKESİR
Ahmet Aydın Bolak
Fenni İslimyeli (B.)
BİNGÖL
M. Sıddık Aydar
Halit Rıza Ünal
BOLU
Turgut Çulha
Kemal Demir (B.)
Fuat Ümit
BURSA
Hikmet Akalın
İbrahim Öktem (B.)
Ekrem Paksoy
Cevdet Perin
Baha Cemal Zağra
ÇANKIRI
Kâzım Arar
Nurettin Ok (Bşk.V.)
ÇORUM
Hilmi İncesulu
DENİZLİ
Sinan Bosna
Hüdayi Oral (B.)

DIYARBAKIR
Şehmus Arslan
Yusuf Azizoglu
Recai İskenderoğlu
Vefik Piriçcioğlu (B.)
Alp Doğan Şen
EDİRNE
Talât Asal
İlhami Ertem
ELAZIĞ
Ömer Faruk Sanaç
Kemal Satır (B.)
ERZİNCAN
Sadık Perinçek
ESKİŞEHİR
Ertuğrul Gazi Sakarya
Celâlettin Uzer (B.)
GAZİANTEP
Osman Orhan Bilen
Muzaffer Canbolat
Ali İhsan Gögüş (B.)
Hüseyin İncioğlu
GİRESUN
Nizamettin Erkmek
Ali Köymen

GÜMÜŞANE
Halıs Bayramoğlu
HAKKÂRİ
Ali Muhsin Bereketoğlu
Sâki Zorlu
İÇEL
Mazhar Arıkan
Mehmet Ali Arslan
Burhan Bozdoğan
Celâl Kılıç
İSTANBUL
İbrahim Abak
Ziya Altınoğlu
Cihad Baban
Saadet Evren
Fahrettin Kerim Gökay
Öğuz Oran
Şahabettin Orhon
İlhami Sancar (B.)
Hüsamettin Tıyınşan
Sabri Vardarlı
Abdurrahman Yazgan
Malik Yolaç (B.)
İZMİR
Muzaffer Döşemeci
Arif Ertunga

İhsan Gürsan
Ziya Hanhan
Saim Kaygan
Nihat Kürşat
Lebit Yurdoğlu (B.)

KARS

Hasan Erdoğan
Bahtiyar Vural

KASTAMONU

Avni Doğan
Ali Özdikmenli

KAYSERİ

Turhan Feyzioğlu
Vedat Âli Özkan
Mehmet Sağlam
Mehmet Yüceler (B.)

KIRKLARELİ

Hasan Tahsin Uzun

KIRŞEHİR

Ahmet Bilgin

KOCAELİ

Hâldan Kısayol
Süreyya Sofuoğlu

KONYA

Mekki Keskin (Bşk. V.)
Rüştü Özal
Faruk Sükan

Cahit Yılmaz
KÜTAHYA

Mehmet Kesen
Sadrettin Tosbi

MALATYA

H. Avni Akşit
Ahmet Fırat
İsmet İnönü (Başbakan)

MANİSA

Mammer Erten (B.)
Hurrem Kubat

MARAŞ

Kemal Bağcıoğlu
Hasan Fehmi Evliya
Enver Kaplan

MARDİN

Esat Kemal Aybar
Vahap Dizdaroğlu
Seyfi Güneşan

MUĞLA

İlhan Tekinalp

MUŞ

Sait Mutlu
Sami Öztürk

NEVŞEHİR

Ali Baran Numanoğlu

NİĞDE

Mehmet Altınsoy
Haydar Özalp
Ruhi Soyer
Oğuzdemir Tüzün

ORDU

Arif Hikmet Onat (B.)

RİZE

Erol Yılmaz Akçal
Fuad Sirmen (Başkan)

SAKARYA

Ekrem Alican
Nuri Bayar

SAMSUN

Bahri Cömert
Kâmran Evliyaoğlu

Hâmit Kiper
İlyas Kılıç
Hüseyin Özalp

Osman Şahinoğlu

SİRT

Hayrettin Özgen

SİNOP

Mahmut Alicanoğlu
Mustafa Kaptan
Cemil Karahan

SİVAS

Adil Altay

Rahmi Çeltekli
Ahmet Kangal
Mahmut Vural

TEKİRDAĞ

Fethi Mahramlı
Orhan Öztrak (B.)

TOKAT

Sabahattin Baybura
Ali Rıza Ulusoy

TRABZON

Selâhattin Güven
Zeki Yağmurdereli

URFA

Osman Ağan

UŞAK

Ali Rıza Akbıykoğlu
(İ.)

VAN

İhsan Bedirhanoğlu
Muhlis Görentaş

YOZGAT

İsmail Hakkı Akdoğan

ZONGULDAK

Feyzi Fırat
Sadık Tekin Müftüoğlu

[Açık üyelikler]

Aydın	1	Manisa	1
Füzurum	1	Muş	1
Hatay	1	Trabzon	1
İstanbul	1	Zonguldak	1
Kocaeli	1	Yekûn	9